

Polder.blad

Oktober 2014

natuurpunt Hobokense Polder

't Is weer voorbij die mooie zomer ...

Herfsttijd - Paddenstoelentijd
Foto: Monique Victoor

Een...twee... drie... knip... en de zomer is weeral voorbij.... Hopelijk hebben jullie ook kunnen genieten van de natuur dichtbij of verderweg. Het is altijd weer mooi om te zien hoe men op andere plaatsen bezig is met de natuur. Soms staan we versteld over de moeite die we zelf doen om een paar speciale soorten in ons gebied te krijgen/houden, terwijl op sommige plaatsen in het buitenland diezelfde soort gewoon massaal langs een drukke weg aanwezig is ...

Na een deugdloze vakantie zijn we toch echter steeds weer blij om in onze Polder te kunnen rondwandelen en mee te werken aan een belangrijk stuk groen in Antwerpen. En over werken gesproken, er staat dit najaar weer heel wat gepland. Zo zijn we ondertussen begonnen met de heraanleg van een deel van het wandelpad en zal er binnenkort gestart worden met de aanleg van een vlonderpad in het centrale deel van de Polder. Ook de Acherie wordt weer helemaal opgeknapt door de leerlingen van het 7de leerjaar van Don Bosco. Zij zullen ervoor zorgen dat de voormalige hoogspanningscabine dienst kan doen als stal voor onze koeien en paarden.

Momenteel zijn we ons ook volop aan het voorbereiden voor de grote **Natuurpunthapping op 28 september**, waarop we onze trouwe leden (jong en oud) en de kersverse leden willen trakteren met een superleuke dag. Meer details vind je verder in ons tijdschrift. Hopelijk zien we elkaar dan!

Ook het district Hoboken heeft heel wat werken gepland. Zo zal binnenkort het fietspad naast de Polder helemaal heraangelegd worden. Dus nog een reden te meer om met de fiets naar de Polder te fietsen. Goed nieuws is dat men na vele tientallen jaren het fietspad op de Broydenborglaan hernieuwd heeft, zonder ook maar 1 cm aan het aangrenzende groen te raken (dat was vroeger wel anders voorzien...). Ze doen er dus eindelijk iets aan (jaja, zelfs de legendarisch puttenbaan van de Krijgsbaan zou in oktober hernieuwd worden).

Zij doen er iets aan en wij doen er iets aan, maar dan voor het rubriekje natuur in Hoboken. Er zijn weer verschillende bezwaarschriften ingediend om op te komen voor een betere natuur, weer vele vergaderingen met beleids mensen geweest om dossiers in goede banen te krijgen en also de natuur te vrijwaren van bebouwing.

In dit Polder.blad kan je weer een schat aan informatie verzamelen over studieonderzoeken die in onze afdeling gebeuren (o.a. Zoogdieren door Bert Mertens, Blauwe reiger-onderzoek door Luc Van Schoor en Ardea, de waarnemingen door een hele reeks waarnemers, ...). Je vindt in de Kalender allicht vele activiteiten die je boeien en waarop we je van harte uitnodigen.

Neem dus rustig de tijd om dit nummer door te nemen en hopelijk zien we elkaar op een volgende activiteit.

Veel leesplezier.
Danny

Herfstregen kleurt bladeren
rood, oranje, bruin en geel.
Windvlagen schilderen
veelkleurig bodemtafreel.

Er@

Inhoudstafel

Editoriaal	2
Kalender	3
Wat gebeurt er in de Polder?	11
Cursus Uilen	12
Onze sponsors	12
Antwerpse ledenwerving	13
Natuur.kalender 2015	13
Prijs voor Vogelbescherming	13
De Nieuwe Wildernis	14
De natuur in je testament	14
Behaag ... Natuurlijk 2014	15
Recupereer je lidgeld	15
Polderborrel	15
Zoogdierenonderzoek	16
Vogelwaarnemingen (Ardea)	20
Waarnemingen afdeling HP	22
De Groote Vergrijzing	23
Elephant Haven	24
De blauwe reiger	25
Onze Moeder Aarde: Deel 2	29
Colofon	30
De afdeling in beeld	31
Activiteitenkalender	32

Met dank aan de fotografen.
Enkele foto's werden van internet geplukt.

Voorkaft: Kunstig spinnenweb -
Foto: Guy Borremans
Achterkaft: Gallowaymama en
kalf - Foto: Luc Peeters

Zondag 28 september van 11 u tot 17.30 u

Grote happening in de Hobokense Polder

Organisatie: Afdelingsbestuur en tientallen medewerkers

Info: Luk en Ria Smets-Thys, 03/289 73 66 - luk.smets@telenet.be

Infobord: Welkom in de Hobokense Polder
Foto: Marnix Lefranc

De slotapothecose van de grote Antwerpse zomerledenwervingscampagne gaat deels door op het Steenplein in Antwerpen en deels in de Hobokense Polder.

In de Hobokense Polder voorziet Natuurpunt Hobokense Polder een boeiende waaier aan belevenissen en uiteraard zal een drankenstand en een heuse ijskar niet ontbreken.

Beste leden, jullie zijn hartelijk uitgenodigd op de happening in het schitterende natuurgebied: de Hobokense Polder. Bijna 50 medewerkers staan klaar om je aangename (gezins)dag te bezorgen.

Meer info over de ledenwerfcampagne op blz 13 en de happening op blz 31.

Zaterdag 4 oktober (tot 2 november) vanaf 8 u

Start Herfsttrektellingen op de Scheldedijk - Hobokense Polder

Een initiatief van de Vogelwerkgroep ARDEA

Coördinator: Luc Van Schoor, 0494/33 63 09

Van harte welkom op onze activiteiten !

Honden kunnen in ons natuurgebied Hobokense Polder mee aan de leiband, maar kunnen niet mee bij andere activiteiten.

Kostendelend vervoer (7 eurocent/km wordt op de afspraakplaats georganiseerd)

Kindvriendelijke tocht

Voor deze activiteiten dient ingeschreven te worden

Na de succesrijke reeksen trektellingen van de voorbije jaren worden ook dit najaar, voor de negende opeenvolgende keer, vogeltrektellingen langs de Scheldedijk aan de Hobokense Polder gehouden.

We doen zoals gewoonlijk weer mee aan de **Europese simultaantellingen** die in 2014 doorgaan op **zaterdag 4 oktober**, tevens EuroBirdwatch, en op **zondag 19 oktober**.

De telpost Hobokense Polder o.l.v. vogelgids Luc Van Schoor staat bekend als een gastvrije en gemoedelijke plek waar elke geïnteresseerde vogelliefhebber(ster), van zuivere leek tot kenner, steeds van harte welkom is om een paar uur mee te komen speuren naar alles wat voorbij vliegt. Meestal wordt er heel wat "gevogelte" waargenomen en

geteld. Af en toe laten de vogels de tellers letterlijk in de kou staan, maar dan worden de joggers en moppen geteld.

De dagelijkse ochtendtellingen beginnen op **zaterdag 4 oktober, tevens meteen de Europese Birdwatch-dag, en eindigen zonder tegenbericht op zondag 2 november.**

In principe wordt er dagelijks geteld van 8 tot 12 u, naargelang de weers- en dus ook trekomstandigheden.

Noteer dat ARDEA tijdens deze periode ook twee trektellingen op een buitenlandse locatie heeft gepland, nl. tijdens de volgeboekte Vogeldriedaagse naar Cap Gris Nez (Fra).

ARDEA doet een oproep om met ieders inbreng van deze herfsttrektellingen een succes te maken! Geef gerust een seintje aan Luc als je wil deelnemen, ook als je twijfelt of de trektelling doorgaat bij minder gunstig weer. Op de Ardea-blog wordt regelmatig nieuws gepost.

Op de website www.hobokensepolder.be/trektellen kan je de telresultaten volgen.

Maar natuurlijk liefst tot kijk op de Scheldedijk !

Praktisch:

- ✓ Plaats: Scheldedijk Hobokense Polder
- ✓ Op 5 min. wandelen vanaf Petroleumkaai (parking) of 10 min. van aan trappen einde Scheldelei
- ✓ Fietsen kan vlot tot op de telpost
- ✓ Meebrengen: verrekijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, (warme) drank, ...
- ✓ Een plooiestoeltje kan ook van pas komen

Zaterdag 4 oktober om 14 u

ARDEA Herfstbijeenkomst

Gebiedsverkenning en infomoment in Hoboken en het Kiel

Coördinatie: Luc Van Schoor, 0494/33 63 09 en
Joris Van Reusel, 0486/83 62 34

Naar goede gewoonte koppelen we een ARDEA-vergadering aan een wandeling in een nabij gelegen natuurgebied(je) dat nog niet voor iedereen zo bekend is. In de herfst nemen we samen een kijkje in de omgeving van Petroleum-Zuid, waar grote veranderingen op til zijn. Het gebied met de voormalige petroleumindustrie wordt ontwikkeld tot Blue Gate, een 'groen bedrijfsterein'... Kleine buffergebiedjes tussen de Hobokense Polder, het Kiel en de Ring, en de plas van Waterlink, herbergen voorlopig nog heel wat vogels in kenmerkende biotopen. Daarbij broedvogels als sperwer, gekraagde en zwarte roodstaart en doortrekkers als roodborsttapuit en draaihals. Hoe lang nog? Het gebied wordt momenteel deels gesaneerd. Kom het mee bekijken voor het de schop opgaat.

Aansluitend op deze wandeling gaan we bij pot en pint de toekomstige ARDEA activiteiten onder de loupe nemen en nog even terugblikken op wat we de laatste maanden realiseerden. Daarbij is er zeker ook plaats en tijd voor allerlei nuttige info, voorstellen,

vragen en opmerkingen. Kortom, een gezellige bijeenkomst waar elke vogelliefhebber(ster) welkom is en zijn steentje kan bijdragen in de toekomstige werking van ARDEA.

Je kan deze bijeenkomst ook prima combineren met een frisse ochtend-simultaantrektelling op de Trektelepost Hobokense Polder. (zie vorige bladzijde). Als toemaatje worden daar aan de waarnemers koffiekoeken en warme dranken aangeboden.

Praktisch:

- **Vertrek wandeling om 14 u** op de parking op de Schroeilaan bij Station Hoboken en spoorwegovergang.
- **De ARDEA herfstvergadering start om 16 uur** in de zaal van taverne De Schorren, Graspolderlaan 32, Polderstad-Hoboken. Einde om 18.30 u

Petroleum Zuid
Foto: Tom Van den Bouhede

Ardea zomerbijeenkomst
Foto: Sonja Van Kerckhove

Zondag 5 oktober om 14 u

Zwerfvuilopruimactie in de Hobokense Polder

Door Vreedzaam Protest tegen Zwerfvuil
o.l.v. Eric Van Braekel, Frank Van de Craen
en Marc Wouters

Al van in het voorjaar 2013 is Vreedzaam Protest tegen Zwerfvuil onder de geweldige stimulans van Eef Flo samen met Natuurpunt Hobokense Polder elke eerste zondag van de maand actief in de Polder of aan de rand van de Polder om sluikestort op te ruimen.

Dus stroop uw mouwen op, smeet uw kuit en kom ons gerust (opnieuw) vergezellen, want alle hulp zal nodig zijn.

Praktisch:

Afspraak om 14 u op de Schroeilaan te Hoboken

Info: vreedzaamprotesttegenzwerfvuil@hotmail.com of www.facebook.com/vreedzaamprotesttegenzwerfvuil

Zaterdag 11 oktober om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Info: Danny Jonckheere, 0478/33 24 27 –
jonckheeredesmedt@gmail.com

Eenmaal per maand voorzien we halve dag weekendnatuurbeheer in de Hobokense Polder
Er wordt gewerkt **van 9 u tot 13 u**.

- verwijderen van exoten
- verwijderen van sluikestort
Vele handen maken het werk lichter en geven ook een fijne sfeer. Dus welkom.

We kunnen ieders hulp gebruiken om het natuurbeheer uit te voeren: jong en oud, man en vrouw, ...

Een greep uit de uit te voeren werken voor dit najaar:

- maaien en afvoeren van maaisel
- onderhoud wandelpaden

Afspraakplaats:

Schroeilaan (straat naast de spoorweg) aan de container aan firma Procap.

Meebrengen: werkhandschoenen en stevige schoenen of laarzen

Jong geleerd is oud gedaan
Foto: André Van Langenhove

Zondag 12 oktober vanaf 14 u

Feestelijke inhuldiging nieuwe gebouwen Procap

Infostand van Natuurpunt Hobokense Polder

Alle geïnteresseerden welkom!

In het weekend van 10 tot 12 oktober worden de nieuwe bedrijfsgebouwen van onze "buur" Procap feestelijk ingehuldigd.

het verzoek van Procap-medewerker Rony Van Regenmortel om een **infostand van Natuurpunt** te zetten tijdens dit weekend.

Vrijdag en zaterdag zijn voorzien voor de bedrijvenverenigingen en de de werknemers, maar zondag kunnen alle belangstellenden een kijkje nemen bij Procap.

Al jaren hebben we een zeer goede band met dit bedrijf (onze werkcontainers staan op de parking, gebruik van camionnette, ...).

We gaan dan ook heel graag in op

Praktisch:

Bezoek mogelijk op 12 oktober tussen 14 en 17u. Heb je tijd en zin om op deze uren de infostand mee te verzorgen, heel welkom. Meld dit even aan Danny Jonckheere, 0478/33 24 27

Donderdag 16 oktober om 20 u

Open bestuursvergadering in Zaal Moretus

Alle geïnteresseerden welkom!

Weekend 18/19 oktober

Internationale Wildwatervogeltellingen (WVT) in onze afdeling

Sinds begin jaren tachtig worden in Vlaanderen elke winter zes midmaandelijke tellingen georganiseerd (periode oktober-maart).

Het doel van dit lange termijn monitoring-project is om een inzicht te verkrijgen in de aantallen, de trends en de verspreiding van watervogels die tijdens de winter of de trekperiode in onze waterrijke gebieden verblijven.

De coördinatie van de tellingen en het beheer van de gegevensbank is

in handen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Het invoeren van de gegevens in de databank gebeurt online via een webapplicatie.

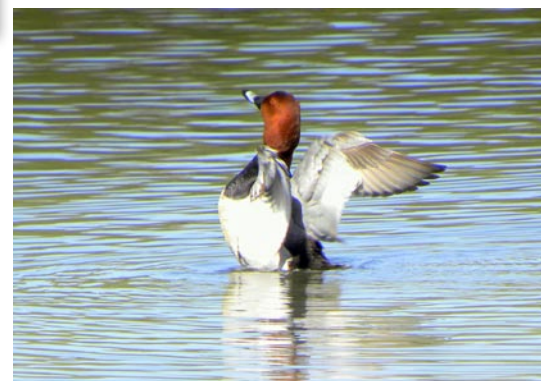
Ook in onze regio wordt de komende winter weer mid-maandelijks geteld op verschillende plaatsen in onze afdeling: in de Hobokense Polder, op Fort 8 en ook op de waterplas van Waterlink op 't Kiel. Het park de Kielse Vest zal ook (terug) systematisch worden onderzocht.

Exceeding the expectation
of our customer

Infostand - Foto: Luk Smets

Tafeleend - Foto: Luc Van Schoor

Dit levert niet meteen spectaculaire waarnemingen van zeldzame vogelsoorten op, maar het geeft toch inzichten in de wijzigende situatie van vogelsoorten als kuifeend, wintertaling en meerkoet. Ook het belang van waterrijke biotopen, zeker in onze verstedelijkte omgeving, wordt er door aangetoond.

Elke natuurliefhebber is erg welkom om eens mee te gaan tellen met de 'vaste tellers' die dit al jaren doen. Er wordt vooral gekeken naar duikers, futen, aalscholvers, reigers, zwanen, ganzen, eenden, rallen, steltlopers, meeuwen facultatief.

De tellingen gebeuren bij goede weercondities, wat de precieze plan-

ning op voorhand bemoeilijkt. **Geïnteresseerden nemen daarom best zelf vooraf contact op met één van de vaste tellers.**

Telgebieden:

Hobokense Polder:

andre.van.langenhove@telenet.be - 0486/82 68 22

Waterlink Aquafin:

peter.bastiaensen@gmail.com of Joris Van Reusel, info@jupiter24.be 0486/83 62 34

Fort 8:

peggy.beers@telenet.be - 0485/52 81 25

Park Kielse Vest:

jan_de_bie@telenet.be 0479/97 67 03

Zondag 19 oktober om 9 u

Daguitstap: Het Grote Netewoud

Info en leiding: Luk Smets, luk.smets@telenet.be - 0477/66 94 32

Het Grote Netewoud heeft het laatste jaar sterk in de kijker gestaan. Een deel van de opbrengsten van de mooie film "De Nieuwe Wildernis" werd immers aan dit Natuurpuntproject geschonken. Hoog tijd om er eens mee kennis te maken.

In het hart van de Kempen tussen Geel, Mol, Balen en Meerhout slingeren de Grote Nete en haar bijrivieren zich door het landschap. We gaan op ontdekking door grasvelden, moerasen, venen, heide en landduinen, en vooral enorm uitgestrekte bossen. In de loop van de jaren is de natuur er flink hersteld en zijn er prachtige natuurgebieden ontstaan. Zo is bij de lokale vrijwilligers de droom gegroeid om al die gebieden met elkaar te verbinden onder één naam: het Grote Netewoud.

In de voormiddag maken we een wandeling met een plaatselijk Natuurpuntgids in de wilde struinnatuur van het **Bels Broek en Heide**: hectaren landduinen om u tegen te zeggen. Hier maak je kennis met de kracht van het zand. 's Middags verorberen we onze meegebrachte

picknick binnen of buiten het **Bezoekerscentrum Grote Netewoud**. Dranken zijn ter plaatse te kopen (koffie, thee, biosap, biobieren, ...) In de namiddag maken we een wandeling in het **Griesbroek** in Balen. Dit is een lappendeken van nat riet- en moerasland, vijvers en broekbossen met omliggend cultuurlandschap.

Praktisch:

Deelname: 3 euro/persoon voor Natuurpuntleden, 4 euro voor niet-leden. Ter plekke afrekenen bij de leiding. **Graag uw deelname bevestigen ten laatste 18 oktober bij de leiding.** Zo kunnen we regelen dat ook mensen zonder auto kunnen deelnemen. Kostendelend vervoer heen en terug aan 7 eurocent/km te betalen aan de chauffeur.

Vertrek om 9 uur op de parking ter hoogte van 't Spant, Boomsesteenweg 335 Wilrijk. Terug om 18 uur. Laarzen of stevige wandelschoenen. Meebrengen: picknick, waterdicht schoeisel of laarzen, verrekijker, foto toestel.

Woensdag 22 oktober om 19.30 u

Paddenstoelen leren begrijpen

Info: Ria Thys, ria.thys@telenet.be - 03/289 73 66

Paddenstoelen herkennen is geen sinecure. Je moet je er echt in verdiepen om vezelkoppen, franjehoeden, breeksteeltjes en mycena's uit elkaar

te houden en op naam te brengen. Herkennen is één ding, hun leefwijze begrijpen een ander.

Landduinen in het Bels Broek

Griesbroek: riet- en moerasgebied

Foto: Luk Smets

De voorbije jaren hebben tal van wetenschappelijke onderzoeken nieuwe inzichten in de ecologie van paddenstoelen opgeleverd. Zo zijn we iets beter in staat om te begrijpen waarom de ene paddenstoel ergens wel of niet verschijnt, hoe zwammen onderling concurreren en wat hun precieze rol in ecosystemen is.

Wist je bijv. dat sommige popzwammen stikstof uit aaltjes halen die ze zelf doden? Of dat klimaatverandering ervoor zorgt dat judasoren nu ook vaak op beukentakken en niet enkel op vlier groeien?

Deze voordracht is gericht op een publiek dat een basiskennis van paddenstoelen bezit en vertrouwd

is met begrippen als symbiont of saprofiet.

Praktisch:

Deze "lezing" is een initiatief van Natuurpunt Aartselaar en wordt gegeven door Wim Veraghtert, lesgever bij Natuurpunt Educatie. De deelnameprijs bedraagt 6 euro voor Natuurpuntleden en 8 euro voor niet-leden, te **storten op rek.nr BE88 9799 7675 4841 van Natuurpunt Aartselaar** met vermelding "Paddenstoelen begrijpen".

Afspraakplaats: Zaal Laïs, Parochiaal Centrum, B. Van Ertbornstraat 7 te Aartselaar

Wanneer: Aanvang: 19.30 u - einde omstreeks 22.30 u

Foto: Johan Bauwens

Zaterdag 25 oktober vanaf 19 u

10de Heksentocht door de Hobokense Polder

Een organisatie van Wijkraad Polderstad/Taverne De Schorren en met medewerking van Natuurpunt Hobokense Polder

Ontdek het Polderbos op een andere manier! Onderneem een avontuurlijke tocht van ca 2 uur in groepjes van zo'n 20 personen. Laat je verrassen door spannende, leuke en griezelige verhalen en animatie. Durf jij het aan? Reserveer tijdig, want de plaatsen zijn beperkt.

Praktisch:

Vertrekpunt: Taverne De Schorren, Graspolderlaan 32
Prijs: 15 euro voor de wandeling met animatie, heksenmaaltijd en drankje onderweg.

Inschrijven kan tot en met 19

oktober bij Taverne De Schorren, Graspolderlaan 32 Hoboken. Maandag gesloten, andere dagen vanaf 11 u. Tel. 03/828 49 96
Voorzie waterdicht schoeisel. Geen buggy's of honden. Geen zaklampen of andere lichtbronnen.

Net als de vorige jaren levert Natuurpunt Hobokense Polder gidsen en zorgen onze Goudklompjes voor logistieke ondersteuning!

Zondag 2 november om 14 u

Zwerfvuilopruiactie in en nabij de Hobokense Polder

Door Vreedzaam Protest tegen Zwerfvuil o.l.v. Eric Van Braekel, Frank Van de Craen en Marc Wouters
Meer info: zie 5 oktober

Woensdag 12 november om 20 u

Infoavond regionaal Uilenonderzoek 2015

Begeleiding: Joris Van Reusel / Luc Van Schoor

Omdat ARDEA vanaf deze winter/vroege voorjaar een eerste en 'verkennend' onderzoek naar het voorkomen van uilen in onze werkingsregio plant, nodigen we iedereen uit die

hier aan wil meewerken voor een korte kennismaking met het opzet. We nodigen hierbij mensen uit die reeds ervaring hebben met uilenonderzoek elders in Vlaanderen, om

ons te helpen bij het opzetten van een methodiek en ons met tips en raad te kunnen bijstaan.

- Hoe gaan we dit aanpakken?
- Hoe, waar, wanneer observatieveldwerk verrichten? Waar op letten?
- Welke geluiden en sporen zijn markant?
- Hoe delen we onze regio in...?
- Welk materiaal is er nodig, hoe vinden we dat?...

Het is geen lezingavond of cursus (die volgt later in februari/maart), wel een informele ontmoeting om samen dit onderzoek op te starten.

Wie dus geïnteresseerd is en bereid om in 2015 een klein of groter steentje bij te dragen tot dit project is zeker welkom!

Praktisch:

Afspraak om 20 u in de bovenzaal van CC Moretus, Berkenrodelei Hoboken.

Einde omstreeks 22 u.

Graag je komst even vooraf melden aan ARDEA:

Luc: luc.vanschoor@scarlet.be - 0494/33 63 09 of Joris: info@jupiter24.be - 0486/83 62 34

Zaterdag 15 november om 9 u

Dag van de Natuur: Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Gratis soep en broodjes voor al wie de hele dag komt helpen!
Info: Danny Jonckheere, 03/828 64 03 – jonckheeredesmedt@gmail.com of Wim Mertens, 03/216 93 62 – wim.a.mertens@skynet.be (beheer) en Ria Thys, 03/289 73 66 - ria.thys@telenet.be (picknick)

Dit weekend wordt in tientallen natuurgebieden aan natuurbeheer gedaan. Het is immers DAG VAN DE NATUUR.

Op die dag willen we in Hoboken zoveel mogelijk vrijwilligers betrekken bij het beheer van ons natuurgebied. Iedereen, jong of oud, man of vrouw, kan wel een werkje vinden naar maat. Dus zeker welkom !!!

De ontwikkeling van ons mooi en waardevol stukje natuur vergt veel werk: snoeien, knotten, plaggen, riet maaien, paden of omheiningen herstellen, nieuwe bomen of struiken aanplanten... De Dag van de Natuur is het uitgelezen moment om kennis te maken met onze vrijwilligers en

hun werk. Ze staan klaar om uitleg te geven en vragen te beantwoorden.

Praktisch:

We starten om 9 uur aan de cateringtent op de Schroeiiaan (grasveld schuin tegenover station). Er wordt gewerkt van 9 tot 12 u en van 13 tot 16 u. Tussen 12 en 13 u krijgt elke werker een lekkere gratis picknick aangeboden.

Om in te schatten wat we best voorzien voor de picknick, vragen we wel **dat u zich via mail of telefoon meldt bij Ria Thys, en dit ten laatste vrijdag 14 november.**

Meebrengen: werkkledij, stevige schoenen of laarzen, handschoenen

Dag van de Natuur 2013 - Foto: Luk Smets

Weekend 15/16 november

Internationale Wildwatervogeltellingen (WVT) in onze afdeling

Meer info: zie 18/19 oktober

Donderdag 20 november om 20 u

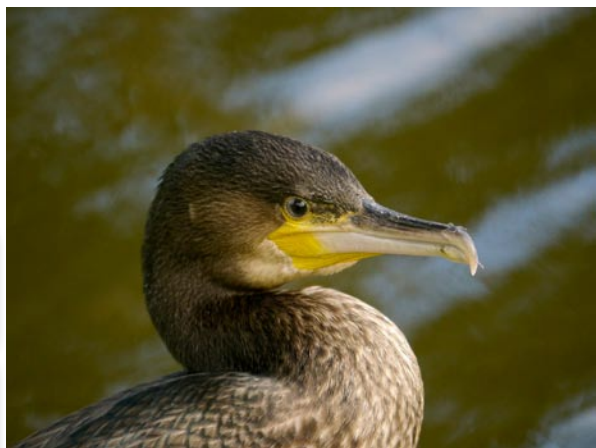
Open bestuursvergadering in Zaal Moretus

Alle geïnteresseerden welkom!

Zondag 23 november om 5.20 u

Zeevogelsafari - Zeevogels spotten op de Noordzee (NL- B)

Coördinator: Joris Van Reusel, info@jupiter24.be - 0486/83 62 34

Aalscholver - Foto: Guy Borremans

Van varen kan je ziek worden. Maar je kan er ook heel gelukkig van worden. Dat gebeurt bijvoorbeeld als je in de late herfst van op het dek van een boot kan genieten van prachtige

zeevogels die heel dicht langs je heen glijden. Zo'n mogelijkheid willen we alle vogelliefhebbers en natuurfotografen aanbieden en we gaan daarvoor

letterlijk in zee met de Nederlandse organisatie Delta Safari die hier al enkele jaren ervaring mee heeft. Ze gebruiken een oude vissersboot die tot voor kort enkel nog vaarde met sportvissers. Sinds het visbestand in de Noordzee (haring, kabeljauw,...) er erg slecht aan toe is, valt er aan de sportvisserij op zee echter geen cent meer te verdienen. Maar gelukkig zijn er nu dus de vogelaars die geregeld op zeesafari gaan. Afhankelijk van het weer krijg je zo heel wat soorten voor de lens die je op het vasteland nooit of slechts heel uitzonderlijk of van zeer ver te zien krijgt. Alken, zeekoeten, Jan-van-Genten, jagers, pijlstormvogels, allerlei meeuwen en sternes, bruinvissen en zeehondjes.... worden heel vaak gezien. Soms zijn er heel onverwachte dingen te zien, zoals trekkende roofvogels of uilen boven zee.

Organisatie:

Exclusief voor ARDEA houdt Delta Safari voor de trip van 23 november een beperkt aantal plaatsen vrij! Wij hebben het vorig jaar zelf uitgetest en het moet gezegd: het is een geweldige ervaring. Dus niet twifelen als je denkt dat dit iets voor jou is. Wie mee wil moet écht wel waanzinnig vroeg uit de veren want om 7 u vertrekt de boot uit de haven van Neeltje-Jans in Zeeland. Die is daar om 17 u terug. Voor

kinderen zonder buitengewone vogelinteresse is deze lange activiteit niet meteen een aanrader.

Inschrijven:

Deelnameprijs is 50 euro. Inschrijven kan door zo snel mogelijk een mailtje te sturen naar Joris Van Reusel met vermelding van naam, telefoonnummer, adres en aantal personen + vermelding of u met eigen wagen kan rijden. **De inschrijving is pas definitief als de betaling van 50 euro is gebeurd op rekening BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder**, met als referentie "Zeevogelsafari" + het aantal personen. De deelnemers ontvangen vooraf een briefing.

Praktisch:

- Vertrek **om 5.20 u** op de parking van de Kristus Koningkerk, Jan Devoslei (Kiel)
- Terug daar tegen 19.30 u.
- Kostendelend rijden aan 7 euro-cent/km.
- Toiletten zijn voorzien op de boot, ook voor dames.
- Lunchpakket meenemen, maar warme drank en soep is aan boord te koop
- Warme waterdichte kledij is nodig
- Verrekijkers en camera's dien je goed te kunnen inpakken tegen regen en zeewater.

Grijze zeehond
Foto: Frederik Simons

Zondag 7 december om 14 u

Zwerfvuilopruiactie in de Hobokense Polder

Door Vreedzaam Protest tegen Zwerfvuil o.l.v. Eric Van Braekel, Frank Van de Craen en Marc Wouters
Meer info: zie 5 oktober

Weekend 13/14 december

Internationale Wildwatervogeltellingen (WVT) in onze afdeling

Meer info: zie 18/19 oktober

Zondag 14 december om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Info: Danny Jonckheere, 0478/33 24 27 – jonckheeredesmedt@gmail.com
Meer info: zie 11 oktober

Donderdag 18 december om 20 u

Open bestuursvergadering in Zaal Moretus

Alle geïnteresseerden welkom!

Waterral - Foto: Fons Van den heuvel

Zaterdag 20 december om 20 u

'Vogels in de kunst' door Matthias Depoorter

Een boeiende lezing over vogels in kunstwerken

Een initiatief van Vogelwerkgroep ARDEA i.s.m. de Stedelijke Academie Wilrijk, Natuurpunt Hobokense Polder en Natuurpunt Zuidrand Antwerpen.
Coördinator: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Niets is leuker dan vogels bewonderen in het veld. Maar ook tijdens grijze, kille winterdagen kun je nog veel te weten komen over deze creaturen: vanuit een comfortabele zetel, in het auditorium van het districtshuis. Deze avond toont Matthias Depoorter je, via werken van Vlaamse schilders (zoals Jan van Eyck tot Roger Raveel), welke rol vogels de voorbije eeuwen speelden in de verschillende lagen van de bevolking en herkennen we de algemene soorten in en rond het dorp. Welke exotische vogels worden er afgebeeld in schilderijen met mensen van adel? Zag een jachttafereel er in de 16de eeuw hetzelfde uit als nu? Maar ook bijgeloof en spiritualiteit komen die dag aan bod. Welke cryptische boodschappen brengen vogels? En hoe beeld je een vogelconcert uit?

Het thema 'Vogels in de kunst' is een wereld op zich. Vogels duiken in de meest uiteenlopende gedaantes op, van nietige bijzaak tot de essentie van een kunstwerk, van een stipje aan de horizon bij de Vlaamse primitieven tot levensechte, gekooide

kanaries in het magische werk van Roger Raveel.

Matthias Depoorter is vogelspotter in hart en nieren. Hij is kunstcriticus bij Knack, Openbaar Kunstbezit Vlaanderen en Staalkaart en is medewerker bij de Vlaamse Kunstcollectie. Hij gaf deze originele voordracht al met succes in Brugge voor Vogelbescherming Vlaanderen en komt nu, op uitnodiging van vogelwerkgroep ARDEA, dit boeiend thema aan ons presenteren.

Laat deze unieke kans niet voorbijgaan en geniet mee van deze bijzondere kijk op vogels!

In de rand van deze voordracht worden de resultaten van de voorbije ARDEA initiatie cursus 'Vogeltekenen' belicht en stellen we tevens kort de toekomstige ARDEA activiteiten voor.

Praktisch:

Aanvang: 20 u

Waar: Districtshuis, Bist te Wilrijk

Prijs: Leden van NP betalen 3 euro op vertoon van hun lidkaart. Liefhebbers van vogels en kunst die geen lid zijn, betalen 5 euro inkomgeld.

Zondag 21 december om 9 u

Bezoek aan het historisch Fort 8 en wandeling op de groene omwalling

Info: Danny Jonckheere, 0478/33 24 27

Gidsen: Vera Caremans en haar gidsenteam

Fort 8 in Hoboken is één van de acht forten van de Grote Omwalling van kapitein Henri Alexis Brialmont en ligt ten zuidwesten van het Antwerpse stadscentrum. Het bakstenen fort met zijn fraai metselwerk en versieringen in natuursteen heeft opvallend hoge wallen, deze zullen we tijdens deze wandeling bezoeken. Het reduit is heel goed bewaard gebleven en ontdaan van bomen. Het fort kan tot één van de best bewaarde Brialmontforten gerekend worden. Zo zijn alle wallen bewaard gebleven, maar ook bijna alle fortgebouwen, waaronder de artillerie-ingang. Het reduit, de hoofdcaponière, de linkse en rechtse caponière en het hoofdfrontgebouw staan nog steeds overeind. Enkel het rechter zijfront van

de gracht is gedempt voor de aanleg van een aftakking van de spoorweg in het fort.

We maken ook een wandeling op fortomwalling. Een mooi stukje natuur, dat op deze winterse dag misschien niet groen, maar wit zal zijn ... Heb je ook zin gekregen om Fort 8 te komen bewonderen en kon je vorige keer niet mee, **schrijf je dan in op deze excursie bij Danny Jonckheere.**

Praktisch:

Afspraak om 9 u aan de kleine parking straatkant (Krijgsbaan). Einde is voorzien rond 12 u.

Deelnameprijs: 3 euro p/p voor de fortenwerking. Ter plekke te betalen aan Danny Jonckheere.

Vogelconcert van Frans Snijders (1579-1657)
Hermitagemuseum, St-Petersburg

Groene wandelweg rond Fort 8
Foto: Luk Smets

Wat gebeurt er in de Polder?

Tekst: Wim Mertens - Foto's: André Van Langenhove

De kans dat je deze schuwe dieren te zien krijgt, is voorlopig nog erg klein.

Vandalisme

Helaas een vaste rubriek in dit artikel. Dit keer moest het info-

bord in het Kijk.punt eraan geloven. Nog steeds lopen in de Polder gefrustreerde personen rond die hun ongenoegen enkel kunnen uiten door volstrekt nutteloze vernielingen. Wat ze hiermee trachten te bereiken of wat ze er mee willen zeggen, blijft spijtig genoeg onduidelijk. Wij kunnen slechts keer op keer de schade herstellen.

Regulier natuurbeheer

In de zomer staat het natuurbeheer in de Hobokense Polder in het teken van het hooien. Enkele jaren geleden stelden we vast dat de productiviteit van onze graslanden toeneemt als we maar één keer per jaar maaien, met andere woorden jaar na jaar neemt de hoeveelheid hooi toe. Een toename in de biomassa productie gaat veelal gepaard met een afname van de soortenrijkdom van de graslanden. Daarom maaien we de meeste graslanden nu twee keer per jaar met een eerste maaibeurt tussen eind juni en begin augustus en een tweede in oktober.

Nieuw leven

Ik ben de tel kwijt geraakt, maar begin augustus is het zoveelste kalfje geboren in de Hobokense Polder. Een schattig klein zwart ding. Moeder en kind stellen het zeer goed. Ook bij de wilde dieren was er heuglijk nieuws. Voor het eerst werd in de Hobokense Polder met zekerheid een gelukt broedgeval van buizerd vastgesteld. Deze soort is echter al meerdere jaren in het broedseizoen aanwezig. Mogelijk zijn er wel wat broedgevallen onopgemerkte gebleven, want ook dit jaar werd het nest, ondanks regelmatige broedvoegelexcursies, enkel opgemerkt door André Van Langenhove. Wel met zekerheid de eerste maal is de vastgestelde voortplanting van ree in de Hobokense Polder. De vorig jaar waargenomen geit en bok zorgden voor een nageslacht van twee speelse kalfjes!

Onze Goudklompjes waren kinderloos in de zomer...

... maar wanen zich even weer kind !

Gezien de scholenwerking de voorlaatste week van juni stopgezet werd en er tijdens de schoolvakantie geen scholen of derden deelnamen aan het beheer, is er deze keer geen verslaggeving van Roger Desmedt.

De Goudklompjes werkten echter gestaag door:

- Onderhoud wandelpaden Metaalstraat, Scheldedijk, Oude spoorweg.

- De afwateringsgracht aan velden 512 en 513 werd vrijgemaakt en afgedamd.
- De Violiergracht werd vrijgemaakt
- Het Salamanderpad werd klaargestoomd voor het nieuwe schooljaar.

Op 10 september startte het scholen- en derdenbeheer voor het schooljaar 2014/15.

Van alle vogels zijn uilen zeker één van de meest fascinerenden. Als nachtroofvogels zijn ze grotendeels enkel actief tijdens de donkere uren en verschijnen ze maar heel af en toe, en dan nog meestal erg toevallig, voor onze ogen. Het geroep en gekrijs van uilen is zo verbonden met spannende scenes

Kerkuil - Foto: Hugo Willockx

Cursus Uilen

in het bos dat deze dieren een haast mythische betekenis hebben gekregen: de wijze geesten die ons in de duisternis gadeslaan en overdag verborgen in het gebladerte een uiltje knappen.

Omdat uilen in onze contreien ook behoorlijk zeldzaam zijn geworden komen we ze zelfs tijdens natuur- en vogelexcursies amper tegen. Het verdwijnen van geschikte leefgebieden en broedplaatsen en de impact van allerlei landbouwtechnieken op de voornaamste voedselbronnen (muizen) maakte uilen, aan de top van de voedselpyramide tot erg bedreigde soorten. Gelukkig zorgden grootschalige en langdurige beschermacties voor de kerkuil er voor dat die soort het weer redelijk doet, en ook voor de steenuil wordt meer en meer actie ondernomen. De bosuil laat ook weer wat meer van zich horen, zelfs in stedelijke parken, o.a. gebruik makend van speciaal voor hem gemaakte broedkasten.

Omdat uilen zo'n fascinerende vogels zijn, én omdat vogelwerkgroep ARDEA in 2015 een eerste uilenonderzoek plant in haar werkingsgebied Antwerpen-regio zuid, organiseren we een korte maar boeiende uilencursus.

Tijdens twee lessen theorie

leren we de voornaamste inheemse uilensoorten beter kennen: veldkenmerken, voorkomen, gedrag, geluid, voedsel, jachttechniek etc. en gaan we in op de actuele problematiek rond uilen. Tijdens twee praktijklessen in de donkere uurtjes trekken we het veld, het bos of het park in om te trachten een uil te horen of te zien, en leren we meer over hun sporen, hun biotoop en concrete beschermingsprojecten. De locaties worden pas tijdens de cursus bepaald.

Praktisch:

De cursustheorie wordt gegeven door ervaren Natuurpunt-educatie docent Koen Leysen; de praktijklessen worden georganiseerd door ARDEA.

Data: maandag 16 februari 2015 (theorie 1), maandag 23 februari (praktijk 1), maandag 2 maart (theorie 2), maandag 9 maart (praktijk 3). Plaats: CC Moretus, Berkenrodelei, Hoboken.

Uur: 19.30 u tot 22.15 u (theorie); de praktijklessen kunnen iets vroeger starten of iets later eindigen, dat wordt tijdens de eerste les meegeedeeld. Inschrijvingen: Deelnameprijs 18 euro voor Natuurpuntleden en 24 euro voor niet-leden **te storten op BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder** met vermelding "Uilencursus" Meer informatie: Joris van Reusel, info@jupiter24.be - 0486/83 62 34 of Luc van Schoor, 0494/33 63 09 of via vogelwerkgroep ARDEA.

Deze handelaars ondersteunen Natuurpunt Hobokense Polder

Hartelijk dank aan onderstaande handelaars en bedrijven voor de financiële ondersteuning die we van hen krijgen voor de verdere ontwikkeling van ons natuurgebied

Fietsenwinkel Hobobikes BVBA, Kapelstraat 137, 2660 Hoboken Tel. 03/827 58 47
DVV Kantoor "Alert", Kioskplaats 62, 2660 Hoboken Tel. 03/827 31 50
Verzekeringkantoor Marc Van Ruymbeke, Frans Smekensstraat 7, 2660 Hoboken Tel. 03/827 29 48
Beenhouwerij Van der Keere, Kapelstraat 39, 2660 Hoboken Tel. 03/827 53 01
All Rent, Hollebeekstraat 7 2660 Hoboken, Tel. 03/827 34 83
Tuinaanleg Huylebroeck, Jules Pauwelstraat 50/52 2660 Hoboken, Tel. 03/830 44 90
Uurwerken, juwelen en optiek, Annik De Mey, Kioskplaats 81 / 83, 2660 Hoboken Tel. 03/830 21 12
RuReno, Elektro en renovatie, C. Verschaevestraat 8, 2870 Breendonk, Tel. 0494/06 69 42
Firma Procap, Plastiëken dopjes, Schroeilaan 15, 2660 Hoboken Tel. 03/830 40 00
Aan tafel BVBA, Fried Denayer, Pierre Van den Eedenstraat 47, 2660 Hoboken Tel. 03/828 53 28
Taverne De Schorren, Graspolderlaan 32, 2660 Hoboken Tel. 03/828 49 96
Belfius Bank, Kioskplaats 62, 2660 Hoboken Tel. 03/827 51 53

Antwerpse ledenwervingscampagne

GOED NIEUWS!
Het streefdoel - 1000 nieuwe leden werven in Antwerpen en zijn districten voor 28 september - is zelfs overtroffen. **Op 14 september stond de teller op ca 1400 nieuwe leden !!!!** We zijn benieuwd naar de eindcijfers.

Dit prachtig resultaat is voor een groot deel te danken aan de inzet van tientallen jobstudenten tijdens de zomermaanden, aan de

hele mooie tentoonstelling in de "Pop up-shop" in de KBC in Antwerpen, maar ook dank zij heel wat mensen in de afdelingen die hun best hebben gedaan om gezinnen te overtuigen om lid te worden van Natuurpunt.

Was ook jij een enthousiast ledenmaker? DANK hiervoor. En natuurlijk, mensen warm maken voor Natuurpunt stopt niet op 28 september. Dus doe zo verder ...

Natuur.kalender 2015

Versier ook in 2015 je keuken of toilet met een mooie natuurkalender!

Uitzicht: 13 recto-verso bladen (cover en 12 maanden). Op de rectozijde wordt telkens een foto afgedrukt, de versozijde bestaat uit de kalendergegevens. De bladen zijn aan elkaar gehecht met een ringsysteem. Het gesloten formaat is 24,5 cm x 24,5 cm, het open formaat is 24,5 cm x 49 cm.

Voor 10 euro heb je een jaar lang elke maand een nieuwe mooie foto aan je muur.

Te bestellen door storting op rekening BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder vzw. Gratis levering, voor zover je woonachtig bent in postnummers 2660 en 2020.

Op www.hobokensepolder.be/tekoop kan je er al eens in bladeren.

Vogelbescherming wint publieksprijs

Zaterdag 6 september 2014. Vogelbescherming Vlaanderen heeft overtuigend de publieksprijs van 'De Standaard Solidariteitsprijs 2014' gewonnen. In de krant lazen we het volgende: Omdat lezers vast met andere ogen

naar advertenties kijken dan journalisten of reclamemakers dat doen, hebben we sinds 2010 de prijs uitgebreid met een publieksprijs. De winnaar daarvan mag net als de winnaar van de juryprijs nog driemaal paginagroot adverteren in 'De Standaard'.

Duizenden lezers brachten hun stem uit en **de overtuigende winnaar is Vogelbescherming Vlaanderen** geworden, met een advertentie die ontworpen werd door Choco.

Vogelbescherming Vlaanderen is bijzonder tevreden met deze prijs. Algemeen directeur Jan Rodts: "Als vereniging die zich inzet voor het natuurbehoud en de bescherming van de fauna ben ik eigenlijk wel blij dat we niet de Solidariteitsprijs zelf hebben gewonnen want de winnaar daarvan wordt gekozen door een handvol reclamemensen en journalisten. Om de publieksprijs te winnen, moet je echt wel duizenden mensen achter jouw advertentie én haar boodschap verdienen." Vogelbescherming Vlaanderen dankt iedereen die de voorbije weken op

haar affiche heeft gestemd, maar ze dankt ook communicatiebureau 'Choco' en de deskundige tekenaar van de advertentie **Joris De Raedt**. *

Met deze publieksprijs weet Vogelbescherming Vlaanderen zich gesteund in haar campagne tegen het houden van roofvogels en uilen in gevangenschap.

* Joris De Raedt is één van onze lesgevers tijdens de geslaagde cursus Vogeltekenen die we in het voorjaar organiseerden met ARDEA.

Vrijdag 14 november in CC Aartselaar: De Nieuwe Wildernis Natuur van bij ons, zoals u ze nooit eerder zag

De Nieuwe Wildernis is een adembenemend natuurspektakel, een film voor het hele gezin. De film gunt je een unieke blik op de wondermooie natuur van bij ons. De hoofdrolspelers zijn geen acteurs, maar dieren: extraverte konikpaarden, oogverblindende ijsvogels en een jong vossengezin. Je volgt hen door de vier seizoenen terwijl ze aangrijpende, vertederende, maar vaak ook humoristische momenten beleven. In één van 's werelds dichtst bevolkte landen heeft zich een natuurgebied ontwikkeld van internationale allure: de Oostvaardersplassen op Flevoland. Hier bepaalt de natuur het ritme. Twee jaar lang volgde een aantal filmteams de vossen, ganzen, ijsvogels, herten en de grootste kudde wilde paarden van Europa. Het resultaat is een natuurfilm zoals die nog nooit eerder in onze Lage Landen is gemaakt. De expressieve konikpaarden werpen hun veulens

tussen de kalveren van de majestueuze edelherten en heckrunderen. Een overvloed aan nieuw leven probeert met spectaculaire gevechten nieuwe territoria te veroveren. Het is een plek die in de lente en zomer een paradijs vormt, maar in de winter een grimmig landschap. Er is minder voedsel waardoor de bewoners van de graslanden en moerassen keuzes moeten maken die van levensbelang zijn. De 'circle of life' of 'kringloop van het leven' wordt schitterend in beeld gebracht.

Praktisch:

Een initiatief van Natuurpunt Aartselaar.

Tickets te bestellen in het Cultureel Centrum Aartselaar
della Faillelaan 34 Aartselaar - tel. 03/877 28 75

Inkom: voorverkoop: 5 euro - aan kassa: 6 euro

Aanvang filmvoorstelling: 20 u

DE NATUUR in jouw testament

Neem een goed doel op en bescherm zo meer natuur voor de volgende generaties.

Do 9
oktober
2014

Interesse om Natuurpunt op te nemen in je testament?

Door een testament op te maken, kan je jouw **nalatenschap geven aan een goed doel** zoals Natuurpunt. Met die inkomsten kan Natuurpunt nog meer natuur beschermen. Erfenissen zijn steeds meer van belang om de biodiversiteit te behouden voor de **volgende generaties**.

Er bestaan verschillende formules. Ken je bijvoorbeeld al het duolegataat? Een manier om iets na te laten aan het goede doel zonder je erfgenamen (familie of vrienden) ook maar iets te kort te doen. Zij erven immers **belastingvrij** en moeten **geen torenhoge successierechten** betalen.

2 INFOSESSIES OP DONDERDAG 9 OKTOBER

Spreker is **Joost Verbeke**, contactpersoon voor schenkingen en legaten bij Natuurpunt. Hij biedt een overzicht van de mogelijkheden en de fiscaal voordeligste formule aan de hand van praktische voorbeelden.

LOCATIE zeemanshuis Stella Maris
zaal Mercator • Italiëlei 72 • 2000 Antwerpen

14u Ontvangst vanaf 13u30 bij koffie en een stuk taart.

De presentatie gaat door van 14u tot 15u30

20u Ontvangst vanaf 19u30 bij koffie en een stuk taart.

De presentatie gaat door van 20u tot 21u30.

Na afloop kan je onder vier ogen je persoonlijke vragen stellen.

Inschrijven hoeft niet, maar we horen graag van je komst:

Joost Verbeke • joost.verbeke@natuurpunt.be

015-29 72 49 • 0477-20 47 27

Behaag..Natuurlijk 2014

Ook dit jaar neemt de stad Antwerpen deel aan de actie "Behaag Natuurlijk" van Natuurpunt.

Bestel nu streekeigen hagen, bomen en klimplanten tegen een voordelige prijs. Goed voor uw portemonnee, uw tuin en de natuur in het algemeen. Ook dit jaar kunt u weer bijenhotelletjes bestellen.

Van 1 september tot en met 24 oktober 2014 kunt u uw steentje voor de natuur bijdragen door tegen sterk verlaagde prijzen streekeigen haagplanten, bomen en klimplanten te kopen. Met de opbrengst van deze actie van Natuurpunt worden waardevolle natuurgebieden in uw buurt aangekocht.

De bijenhotelletjes worden gemaakt door Den Atelier in Niel en de sociale

werkplaats van Natuurpunt in Ekeren, waardoor onze actie ook een socio-economische dimensie krijgt.

In ons aanbod besteden we speciaal aandacht aan streekeigen groen voor kleinere tuinen. De prijzen van de pakketten liggen door de massale samenaankoop lager dan de kleinhandelsprijs. Want reeds 31

gemeenten nemen deel aan deze actie. Het plantmateriaal is ook van zeer degelijke kwaliteit.

Info over het aanbod en bedeling en een bestelformulier kan je vinden op de website van het Ecohuis, gemakkelijk te bereiken via www.hobokensepolder.be/behag

Recupereer uw lidgeld !

De najaarsperiode is traditioneel ook de periode van vernieuwing van lidgelden. Onze actieve werking bewijst dat uw lidgeld geen verloren uitgave is.

Maar weet u dat u gemakkelijk uw lidgeld kan recupereren ? Vertoon van uw lidkaart geeft u immers recht op korting in verschillende winkels:

Natuur.webwinkel, [\[punt.be\]\(http://punt.be\): boeken, nestkastjes, kledij en optiek: 10 % ledenkorting
Natuur.winkel Ekeren \(lokaal verkooppunt\) Steenstraat 25, 2180 Ekeren: beperkt gamma Natuurpunt Winkel, optiek enkel op afspraak, 10 % ledenkorting
Sights of Nature, Pieter de Conincklaan 108 in 8200 St-Andries Brugge, 050-31 50 01, \[son@deputter.com\]\(mailto:son@deputter.com\). Fungeert als Natuurpunt-op-](http://winkel.natuur-</p></div><div data-bbox=)

tiekshop: verrekijkers, telescopen en statieven. Op vertoon van je lidkaart krijg je 10 % korting!

Optiek De Mey, Kioskplaats 81-83, Hoboken: 20 % korting op monturen en glazen, 15 % op juwelen, uurwerken, zonnebrillen en verrekijkers

Schoenen Torfs: Antwerpsesteenweg 7 Aartselaar: 10% onmiddellijke korting bij de aankoop van nieuwe schoenen van Torfs! Voorwaarde: een paar oude schoenen meebrengen.

AS-Adventure, Boomseseenweg 666 Wilrijk: buitensport- en kampeerbodigheden: 7 % korting. Vraag aan de kassa je Natuurpuntkaart te koppelen aan je klantenkaart "Explore More".

Tony Mertens, Boomseseenweg 627, Wilrijk: 5 % korting bij de aankoop van Naturam-verf.

Optiek Van Grootven, Kapellestraat 20, Aartselaar: verrekijkers, telescopen, brillen en zonnebrillen: 10 % korting (5 % op dure merken Swarovski, Zeiss, Leica)

De Berghut, Plezantstraat 11, Hamme: alpinisme, speleo, trekking, kamperen: kortingscheque 10 % te verrekenen in volgende aankoop.

Noteer nu reeds op uw Natuur.kalender

Zondag 4 januari 2015

POLDERBORRELWANDELING

Traditioneel wandelen we het nieuwe jaar in in ons eigen natuurgebied de Hobokense Polder.

Het is bovendien een mooie gelegenheid om de opgedane grammetjes (kilootje?) door de feestelijkheden rond Kerst en Nieuwjaar er weer af te wandelen.

Ware het niet dat wij jou ook verwennen met een Nieuwjaarsborrel en lekkere hapjes.

Wandeling start om 14 u. Einde (Polderborrel inbegrepen) ca 17 u.

Zoogdierenonderzoek in de Hobokense Polder

Bert Mertens

Inmiddels zijn we ruim 2 jaar ver om aan de hand van cameravallen het leven van onze zoogdieren in de Hobokense Polder in kaart te brengen.

Tenminste, in 2012 zijn we gestart met dit onderzoek zonder eigenlijk echte doelstellingen te hebben. We hadden een sterk vermoeden van het voorkomen van **vos** (cfr divers fotomateriaal). Maar verder waren we in het ongewisse over het reilen en zeilen van deze dieren.

Zo zijn we in april 2012 gestart met het plaatsen van 2 camera's. In 2013 zijn er daar nog 2 extra bijgekomen en in 2014 nogmaals 2 omdat we de intensiteit en de reikwijdte wilden vergroten. Ondanks de overvloed aan literatuur, met handleidingen, die vandaag te vinden zijn op het internet, bleek al snel dat het opbouwen van eigen ervaring noodzakelijk is. Hoe moeten de camera's gericht zijn, hoe moeten ze best afgesteld zijn, wat zijn de beste locaties, moeten we lokaas/geurstoffen of voedsel voorzien? Snel leerden we de knepen van het vak en inmiddels zijn we reeds 2 jaar bezig en hebben we honderden opnames gemaakt. Vandaag zijn we de kaap van de 1700 opnames nabij. Dit heeft reeds heel wat tijd in beslag genomen om die allemaal te bekijken en te analyseren. Maar, ze hebben ons heel wat geleerd over het wel en wee van een aantal van onze zoogdieren.

Wel hebben we met pech te maken gehad. Zo is er reeds 1 camera die het laat afweten (die we eerst hadden aangekocht) en niet herstelbaar blijkt te zijn. Daarnaast is er begin 2014 een camera uit het gebied gestolen. Dit is een kostelijke grap voor de werkgroep en een tegenslag voor het onderzoek. Dit betekent dat we momenteel nog met 4 camera's werken.

In 2012 en 2013 werden deze cameralocaties wekelijks bezocht om de informatie op te laden van de geheugenkaarten en om de batterijen te vervangen. Ondertussen hebben

we het aantal controlebezoeken teruggebracht naar 1 maal per 3 of 4 weken. Dit bleek voldoende om net met de batterijen rond te komen en de geheugenkaarten niet te laten overlopen met beeldmateriaal. Op deze manier verminderen we ook de verstoring op de locaties. We laten de camera's gedurende een langere tijd op 1 locatie staan, maar om ons beeld van het gebied te vervolledigen worden ze ook verplaatst. Zo hebben we inmiddels reeds op 30 verschillende locaties gefilmd.

Op het filmmateriaal staan niet steeds onze beoogde zoogdieren en elk filmpje dient dan ook terdege bekeken te worden. Zo hebben we meermaals vastgesteld dat wandelaars het niet altijd even nauw nemen met het al dan niet aanwezig zijn van wandelpaden ... bovendien blijkt dat er nogal wat loslopende honden zijn (what is new?), dat er ook heel wat vogels voor de camera's verschijnen en dat planten op een paar weken tijd best snel kunnen groeien en de lens belemmeren.

Terug naar de opzet van ons initiatief. Wat voor zoogdieren hebben we dan wel vastgesteld? Een overzichtje:

- Bosmuis
- Egel
- Konijn
- Bruine rat
- Ree
- Vos
- Steenmarter
- Huiskat (4 verschillende ex)

Voor het onderzoek hebben we ons in de analyse van de verzamelde gegevens beperkt tot **ree, vos, steenmarter en bruine rat**. Van deze soorten zijn de meeste waarnemingen verricht en is het dus ook makkelijker om deze te interpreteren en is de betrouwbaarheid ook het grootst. Voor vos hebben we 380 verzamelde waarnemingen en 640 opnames, steenmarter 127 (329 opnames), ree 115 (173 opnames) en bruine rat 87 registraties (194 opnamen).

Vooraleer meer op bovenvermelde soorten in te gaan, toch nog een woordje over de overige soorten. Van **konijn** hebben we kunnen vaststellen dat deze nog wel in het Centrale deel voorkomt maar zeer minimaal. Waarschijnlijk een gevolg van de weelderige begroeiing. Verder komt het konijn voornamelijk in de Graspolder voor. De **bosmuis** kan je vooral in de herfst en winter vaststellen en kan je in het hele gebied aantreffen. **Egel** wordt niet veel vastgesteld, maar er zijn zeker een aantal adulte exemplaren. Van de **huiskat** hebben we 4 verschillende exemplaren bemerkt. 1 exemplaar was reeds verorberd door de vos, de overige zijn slechts gedurende een korte tijd (paar weken) waargenomen om dan weer te verdwijnen. Waar er vroeger een vermoeden was dat de huiskat zou overleven in de Polder en er zich zou voortplanten, is er vandaag niets dat daar op zou wijzen.

Het onderzochte gebied

De camera's zijn voornamelijk geplaatst in het Centrale deel, de Graspolder en het Stort. Zijn voorlopig niet onderzocht; de Populierenaanplant en Polderbos. Dit zorgt er natuurlijk voor dat de resultaten zeker voor interpretatie zijn.

Vrouwetje vos - 2013

Verwerking van de gegevens

Hoe verwerken we nu deze gegevens? In eerste instantie worden de filmpjes ter plaatse gedownload, thuis worden ze dan allemaal ingelezen om ze dan één voor één te bekijken. Bij felle wind bijvoorbeeld starten de camera's ook met opnames zonder dat er zich een dier in het cameraveld bevindt. Ook kan het gebeuren dat een dier zich in de

nabijheid van de camera komt, maar buiten het gezichtsveld blijft, ook dit doet de camera aanslaan.

Nadat dit werk is afgerond wordt van elke waarneming het tijdstip (uur, dag, maand en jaar) en de locatie genoteerd.

Vaak blijven dieren langer voor de camera en hebben we ook verschillende opnames van 1 bezoek. Ik heb hier 30' genomen als differentiatie tussen 2 bezoeken. Met andere woorden, indien hetzelfde dier binnen de 30 minuten opnieuw voor de camera verschijnt wordt deze niet geteld.

Het is niet altijd eenvoudig om de individuele dieren te herkennen, maar waar mogelijk trachten we dat toch te doen. Dit om bewegingen binnen het gebied in kaart te kunnen brengen.

Zo zien konden we op zeker moment de mannelijke Vos op 1 avond voorbij 3 cameravallen zien lopen met een prooi. We wisten ook niet of vos en steenmarter de gehele Polder bestrijken of we met verschillende territoria te maken hadden ...

We hebben ook het tijdstip van zonsop- en zonsondergang. Hier wordt elke waarneming aan getoetst om te kijken wanneer die dieren nu het meest actief zijn.

Reebok - 2013

Seizoen voorkomen

Ook tijdens het jaar zien we verschillen in het aantal registraties. Zo hebben we bijvoorbeeld haast geen beeldmateriaal van het ree tijdens de maanden oktober tot en met april. Vanaf mei tot en met september, met een piek in augustus, zien we het ree dan weer regelmatig.

Ook bij de vos zien we dit patroon terugkomen, enkel met dit verschil dat

vanaf september tot en met april nog wel waarnemingen worden verricht, maar beduidend minder dan tijdens de zomermaanden.

Mannetje vos - 2013

Een heel ander patroon zien we bij de steenmarter. Hem (of haar) zien we voornamelijk tijdens de wintermaanden (december tot en met april), maar veel minder in de rest van het jaar. Mogelijke verklaringen zijn dat het veel moeilijker is om een steenmarter in de dichte begroeiing te detecteren.

Maar ook bij de bruine rat zien we dit patroon terugkomen. Voornamelijk actief in de wintermaanden januari en februari en haast volledig afwezig tijdens het voorjaar (maart tot en met juni). Vanaf juli zijn er opnieuw meer waarnemingen te noteren. Toch mogen we aannemen dat deze knaager het hele jaar door in de polder aanwezig is ...

den dat ze voornamelijk 's nachts actief zouden zijn. Wanneer we de gegevens verder bekijken bemerken we over het algemeen dat de meeste

activiteit voor zonsopgang en na zonsondergang plaatsvindt. Maar we moeten hier wel een kanttekening plaatsen, dit is sterk seizoen afhankelijk en verschilt ook per soort.

Bij de vos zien we bijvoorbeeld dat meer dan 41% van de waarnemingen, overdag worden gedaan. Voor zonsopgang, maar na middernacht

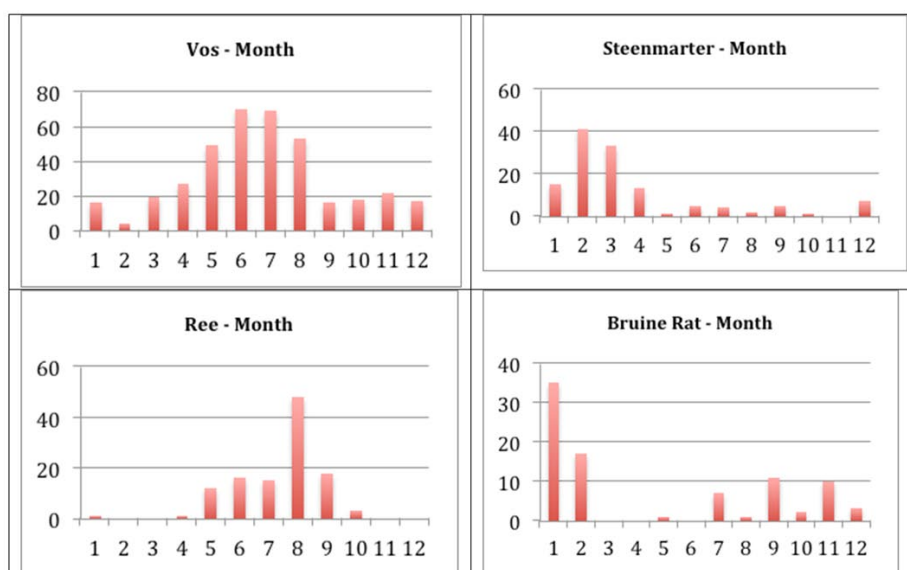
worden 36% van de waarnemingen verricht en tussen zonsondergang en middernacht ligt dit rond de 23%.

Bij het ree liggen de dag-waarnemingen rond de 35%, voor middernacht, maar na zonsondergang worden 23% van de waarnemingen verricht en 42% voor zonsopgang en na middernacht.

We zien bij de vos en het ree een gelijkaardige intensiteit van activiteit die zich voornamelijk bevindt in de ochtenduren voor zonsopgang.

Voor de steenmarter zijn de cijfers, 53% tussen middernacht en zonsopgang, 1,5% overdag en 45% na zonsondergang, maar voor middernacht.

Echte nachtdieren zijn de egel, bruine rat en bosmuis.

Seizoen voorkomen van de Big 4.

Zoogdieren; nachtdieren?

We krijgen haast geen waarnemingen binnen van deze onderzochte soorten. Wat dan ook doet vermoeden

Er zijn ook seizoen verschillen of trends waarneembaar. Zo zijn alle soorten in de wintermaanden veel minder dag-actief.

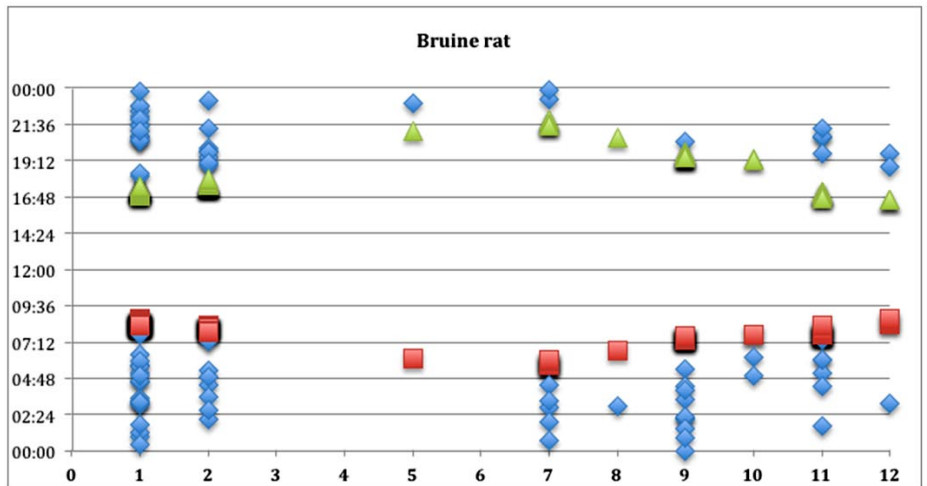
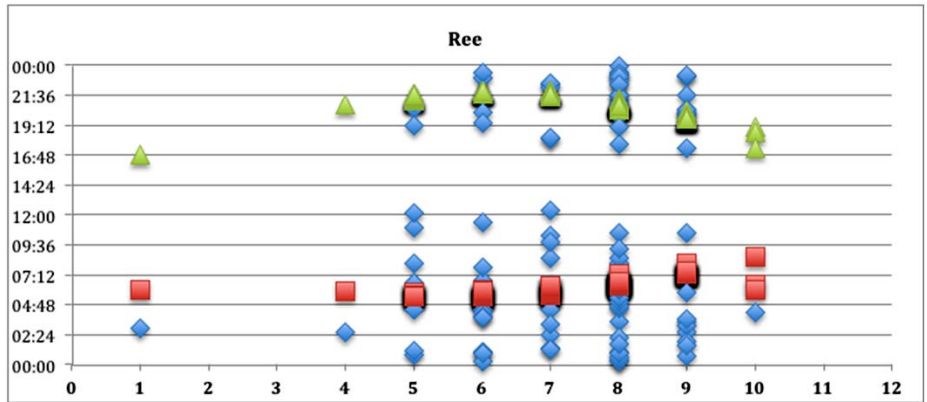
Eerlijkheidshalve moeten we wel

meegeven dat de camera's steeds op bezoekluwe plaatsen geïnstalleerd zijn. Met andere woorden op druk bezochte wandelpaden zal het minder waarschijnlijk zijn om dagwaarnemingen te verrichten. We konden op de opnames trouwens bemerken dat alle dieren zeer schichtig zijn en vluchten bij het minste onraad of geluid.

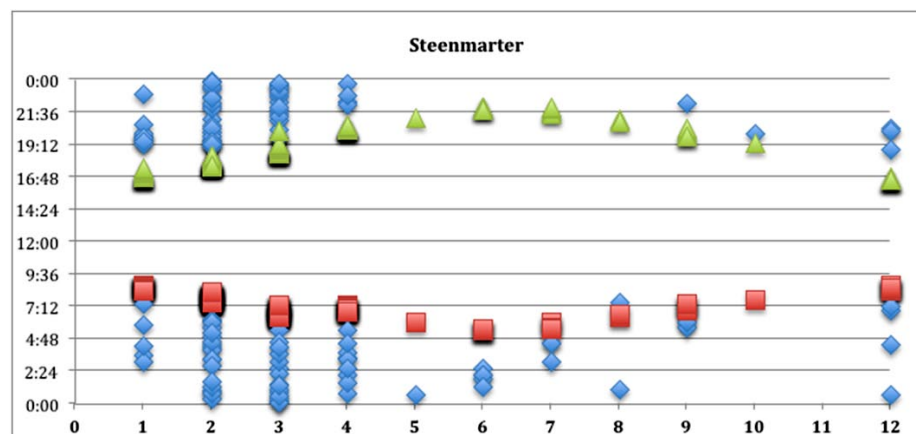
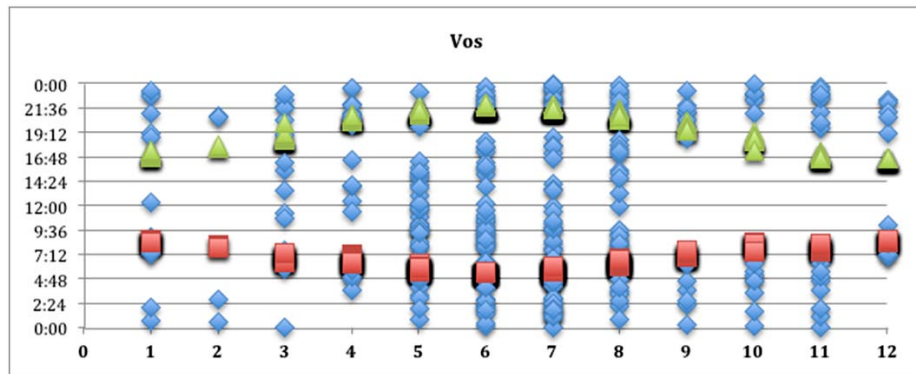

Drachtige reeget – 2014

Op onderstaande en naaststaande grafieken zijn alle waarnemingen geplot (blauw) per maand (1 – 12). Zonsopgang wordt aangegeven door de vierkante dots en het moment van zonsopgang door de driehoekige.

Vorkomen

Haast op alle plaatsen hebben we

dezelfde soorten waargenomen. De frequentie verschilt wel van plaats tot plaats. Zo hebben we makkelijker bruine rat en bosmuis op het Stort dan in eender andere locatie.

Aantallen

Voor egel, bruine rat en bosmuis liggen de aantallen ongetwijfeld hoog. Echter door de beperktheid van de camera's en het onderzoek vallen deze soorten buiten het opzet van dit onderzoek.

Voor ree, vos en steenmarter willen we ons wel wagen aan schattingen. Alle 3 de soorten planten zich voort in het gebied.

Ree

Van het ree zijn inmiddels minimum 4 exemplaren met zekerheid aanwezig (1 bok, 1 geit en 2 kalveren). Er was gedurende een bepaalde tijd twijfel of er een 2de mannetje aanwezig zou zijn. Deze zijn het best te herkennen aan hun gewei. Bij het vrouwtje ligt dat iets moeilijker, daar ze niet direct te onderscheiden kenmerken hebben.

Voorlopig houden we het op 4 exemplaren.

Reebok - 2014

Steenmarter

Van de steenmarter zijn zeker een 5-tal verschillende dieren gefilmd. Hoeveel er zich in het gebied ophouden is moeilijker vast te stellen daar er jongen rondlopen en we in de zomerperiode zeer weinig registraties hebben. Waarschijnlijk is er minimaal 1 koppel aanwezig. Merkwaardig is wel dat tijdens de zomermaanden haast geen camerawaarnemingen zijn. Wel konden we sporen ontdekken (prints en vraatsporen). Wat er op wijst dat ze wel in het gebied aanwezig zijn.

Vos

Voor de vos is de situatie zeker niet makkelijker. Wat we zeker weten is dat in het gebied minimaal 7 adulte vossen rondlopen. We moeten wel een kanttekening maken en dat is dat een territorium flexibel is. Met andere woorden indien er te weinig voedsel aanwezig is, zal de vos zijn territorium moeten uitbreiden. Is er voldoende voedsel dan kunnen de territoria best klein zijn. In literatuur is terug

te vinden dat stedelijke vossen best kunnen overleven op een territorium van amper 0,25 km².

In Brussel was er in 1990 1 territorium per vierkante kilometer, dit is inmiddels toegenomen tot 4 territoria per vierkante kilometer. De Polder is met zijn 1,75 vierkante kilometer best groot genoeg dus om meerdere koppels vossen te herbergen. 'Onze' vossen zijn misschien geen echte stadsvossen, maar ze zullen zeker de voordelen hebben van de stedelijke omgeving

in de buurt. Bovendien konden we bemerken dat de gefilmde vossen in de Graspolder verschillend waren van het koppel dat we kenden in het Centrale Deel. Dat koppel is nooit in de Graspolder gezien. Omgekeerd is het wat onzeker, met andere woorden, hebben we wel het vermoeden dat de Graspolder vossen wel het Centrale Deel bezoeken.

Het is geweten dat een koppel vossen vaak 'tantes' (niet gekoppelde vrouwtjes) toelaten in hun territorium. Deze helpen vaak ook met de opvoeding of het voederen van de jongen. In 2013 had 1 koppel 2 jongen ter wereld gebracht. Dit is behoorlijk weinig voor vos. Het zou kunnen liggen aan een te klein voedselaanbod. Echter we zijn de mening toegedaan dat voedsel zeker rijkelijk aanwezig is in het voorjaar en de zomer (nesten met eieren, jonge vogels ...). Op de beelden is regelmatig te bemerken dat het nest vaak bevoorrad wordt met allerlei soorten vogels die aangedragen wor-

den door mannetje en wijfje. Een jonge vos is er zelfs in geslaagd om een Merel te pakken en te verorberen. In de latere zomer bemerken we veel bessen in de uitwerpselen. In de winter zijn de uitwerpselen pluiziger en gaan we ervan uit dat de vos zich op kleinere zoogdieren focust.

Ouderdom

Veel kunnen we hier nog niet over vertellen daar het onderzoek nog niet lang genoeg loopt. Maar wat we wel hebben opgemerkt is dat er toch al een aantal dieren zijn die we reeds 2 jaar lang terug op onze camera's zien.

Zo hebben we een eenogige steenmarter die klaarblijkelijk zonder al te veel problemen kan overleven in de Polder. We zien ook een mannetje en vrouwtje vos die al 2 jaar lang onze camera's voorbijlopen en voor ons herkenbaar zijn. Een stadsvos zou een gemiddelde leeftijd van slechts 2 jaar bereiken.

De reebok heeft zeker al een aardige leeftijd, de eerste waarnemingen van ree in de Polder dateren ook al van jaren geleden.

Wat nu?

Zoals je hebt kunnen lezen, zijn er best nog wel wat open vragen. We gaan dus verder met ons onderzoek om te trachten een deel van die vragen beantwoord te krijgen en om ons beeld van onze zoogdieren te verfijnen.

28 augustus 2014

De pracht van een vos

*Rode vacht
wat een pracht!
Spitse snuit
lacht hij me uit?
Jammer, hij loopt weg
mijn vos*

Vogelwaarnemingen – Regio Zuid Antwerpen

1 mei - 31 juli 2014

Luc Van Schoor

Dit driemaandelijks verslag belicht, met enige commentaar, enkele opmerkelijke soorten of feiten.

Tijdens deze periode werden in de ARDEA-regio 1759 waarnemingen ingevoerd door 63 waarnemers. ARDEA dank alle waarnemers die binnen onze regio hun waarnemingen hebben ingestuurd. * Deze gegevens vormen een nuttige infobron voor allerlei opzoekingen. We zouden graag kennis maken met alle waarnemers en ze, zo mogelijk, betrekken in onze regionale werking. Wie graag op de hoogte wil van de ARDEA activiteiten en projecten stuurt best een seintje naar luc.vanschoor@scarlet.be.

(* voor afbeelding ARDEA werkgebied zie <http://ardea.hobokensepolder.be/> onder vogelwaarnemingen.

Soortenbespreking:

Kleine zilverreiger

Van eind juni tot eind juli werden 4 waarnemingen ingevoerd op “waarnemingen.be”. Het betreft telkens een zittende of overvliegende vogel in of nabij de Hobokense Polder. (DJ, BM, WM en LS). Als gevolg van de strenge vorstperiode tijdens de winter 2012-

2013 is het aantal pleisterende vogels in Vlaanderen sterk teruggelopen. Het ziet er naar uit dat deze soort, die een voornamelijk zuiderse verspreiding in Europa kent, niet voldoende koudebestendig is. Gevolg hiervan is dat zowel het aantal broedgevallen (een 20-tal in Vlaanderen) als het aantal pleisterende vogels afnam.

Waarschijnlijk hebben de meeste kleine zilverreigers de laatste zachte winter overleefd. Het blijft niettemin een zeldzame broedvogel in ons land.

Zwarte ooievaar

Op 1 juni cirkelde een zwarte ooievaar boven Hove en vloog dan verder richting Mortsel (JD). Tijdens het broedseizoen, tussen mei en augustus, worden er in Vlaanderen en Nederland meestal jonge nog niet broedrijpe vogels gezien. De huidige populatie in Hoog-België (Ardennen en Oostkantons) wordt geschat op een 100-tal broedparen. Deze schuwe en kwetsbare broedvogel van uitgestrekte bossen, die zijn voedsel zoekt in kleine beken, langs vijvers en moerassen, is in ons land toegenomen door een actieve bescherming van de soort en zijn biotoop. De zwarte ooievaar doet het tegenwoordig trouwens goed in de meeste westerse en zuiderse Euro-

pese landen. Er werden de laatste jaren in Vlaanderen en in Nederland al verschillende volwassen pleisterende vogels waargenomen. Een toekomstig broedgeval lijkt daarom niet uitgesloten !

Bahamapijlstaart

Een adulte vogel op 29/5 langs de Groenenhoek in Aartselaar (BDK). Deze Zuid-Amerikaanse exoot wordt meestal als voliëre- en vijvervogel gehouden. Gezien deze tropische eend niet winterhard is, is hij in onze streken, zonder beschutting, geen lang leven beschoren.

Wespendief

Gedurende de volledige periode werden 35 (40 ex) waarnemingen ingevoerd waarvan 11 tussen half juni en half juli - tijdstip van de normale broedtijd. Het betreft meestal solitaire vogels maar in de genoemde periode werden enkele keren 2 en zelfs 3 vogels samen gezien te Hove/Boechout (JD).

Wespendieven zijn bij uitstek thermiekvliegers die als specifieke zomergasten pas tegen half mei in hun broedgebied terugkeren. Ze trekken bij gunstig weer in losse groepen door. Vermits jonge vogels tot hun tweede levensjaar in Afrika verblijven zijn het meestal adulten of subadulten die hier doortrekken of tot broeden komen. Pas vanaf hun derde jaar zijn deze vogels geslachtsrijp. Exemplaren die tussen half juni en half juli in onze regio te zien zijn, betreffen vogels die niet geslachtsrijp zijn en dus nog geen vast territorium bezitten, ofwel paren die tot broeden overgaan.

Het is zeker niet uitgesloten dat de wespendief als uitgesproken bosvogel in onze regio broedt. De omgeving van het Uilenbos/domein Moretus en domein Klaverblad/Cleydael/Hof van Hemiksem vormen mogelijk een geschikt biotoop voor deze - bij uitstek - voedselspecialist.

Kwartel

De twee nachtelijke waarnemingen van een roepende vogel op 20 en 25 mei (LJ) nabij de plaats voor nacht

Zwarte ooievaar in Hove - Foto: Julien Dua

Draaihals - Foto: Luc Van Schoor

vlinderonderzoek van de Hobokense Polder zijn wel merkwaardig. De trekperiode loopt immers normaal vanaf augustus, maar tijdens warme lenteperiodes vliegt een aanzienlijk aantal zuiderse broedvogels verder noordwaarts tot zelfs in Nederland. Mogelijks hebben vogels die ons in de vroege zomer bereiken al eerder op het jaar verder zuidelijk gebroed. Sommige laat aankomende vogels kunnen bv. jongen zijn die in hetzelfde voorjaar in Noord-Afrika geboren zijn *. De schuwe kwartels zijn uitsluitend nachttrekkers. In onze regio worden ze slechts sporadisch waargenomen. Op 30 juni 2009 hoorde ik 's nachts (0.45u) bij warm en windstil weer, een overvliegende vogel 4 maal roepen (wijk Koornbloem/Wilrijk). Kwartels, zowel broeders als pleisteraars, die ter plaatse roepen worden bijna uitsluitend in open agrarische of heidegebieden waargenomen, zoals in de Antwerpse Kempen en in het Groot Schietveld te Brecht. Gezien het afwijkend biotoop, met een vrij gesloten bos- en struikbegroeiing, zijn beide lente-waarnemingen in de Hobokense Polder bijgevolg vrij uitzonderlijk.

(*) Mark Herremans, Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2004.

Draaihals

Tijdens een rondje broedvogelinventarisatie op 7 juni kon ik in een bebost gedeelte van Petroleum Zuid (ten zuiden van de Lakweg) een draaihals waarnemen. De vogel riep

een 3-tal keren en ik kreeg hem even te zien tussen het bladgroen. Temidden en langs dit bos- en struikgedeelten bevinden zich open en zanderige plekken waar, o.a. mieren, zijn geliefkoosd voedsel, voorkomen. Gezien de meeste draaihalsen in mei doortrekken, is het vrij ongewoon om deze schaarse soort hier nog roepend in juni aan te treffen. Er werden in juni slechts 6 waarnemingen in Vlaanderen opgetekend (waarnemingen.be).

De waargenomen vogel was daags nadien niet meer te bespeuren. Het ging vermoedelijk om een ongepaard mannetje dat slechts tijdelijk op de plaats aanwezig was.

Grauwe vliegenvanger

Deze onopvallende zangvogel werd in de maand juni 13 keer waargenomen. Het ging telkens om 1 à 2 vogels op dezelfde (broed)plaats als vorige jaren, langs de Groenenhoek in Aartselaar. (PH, WVS, KDK, PB en LVS). Op 11 juni werd een paar gespot en op dezelfde plek werden op 22 juni voortdurend bedelroepen gehoord, wat wijst op een geslaagd broedgeval.

De ingrediënten voor een geschikt biotoop zijn er aanwezig; een zonnige tuin met hogere bomen en enkele fruitbomen in en rond open grasveld en moestuin. Daarenboven zijn er voldoende beschutte plekjes onder dakoversteken die geschikt zijn voor een nestplaats.

Wij vragen ons af of deze in aantal afnemende soort, nog elders in de regio voorkomt. Door zijn onopgemerkt gedrag is het best mogelijk dat de grauwe vlie-

genvanger wel eens over het hoofd wordt gezien. Nieuwe waarnemingen zijn dus zeer welkom.

Wielewaal

Op 25 mei zong een mannetje in de Hobokense Polder (DJ, ML). Het betreft zo goed als zeker een tijdelijke pleisterende doortrekker. Broedvogels worden zingend tot in juli waargenomen in geschikte biotopen. Deze schuwe bosvogel die in Vlaanderen vooral in populierenbossen broedt, is de laatste tientallen jaren duidelijk afgenomen. Deze achteruitgang is het gevolg van verlies van geschikte biotopen, inkrimping van zijn hoofdvoedsel (o.a. grote rupsen, vlinders en meikevers) en spijtig genoeg ook door het schandalige afschot in zuiderse landen (o.a. Malta) waar de soort in voor- en najaar doortrekt.

In het volgend vogelverslag (augustus/oktober) worden in het kader van het toekomstend ARDEA Uilenonderzoek 2015, ook waarnemingen van o.a. steenuil uit de besproken periode opgenomen.

Waarnemers:

DJ - Danny Jonckheere, BM - Bert Mertens, WM - Wim Mertens, LS - Luk Smets, JD - Julien Dua BDK - Bart De Keersmaecker LJ - Leo Janssen, PH - Peter Hofman WVS - Wout Vande Sompele KDK - Kris De Keersmaecker PB - Peter Bastiaensen, ML - Marnix Lefranc, LVS - Luc Van Schoor

Grauwe vliegenvanger op de Groenenhoek in Aartselaar Juni 2014 - Foto: Wout Vande Sompele

Waarnemingen afdeling Hobokense Polder (niet-vogels) van 1 juni t.e.m. 31 augustus 2014

Marnix Lefranc

In onderstaand artikel worden waarnemingen besproken van 01/06/2014 t.e.m. 31/8/2014 binnen het gebied van de Natuurpuntafdeling Hobokense Polder. Behalve de vogelwaarnemingen worden alle overige waarnemingen hier in beschouwing genomen. In totaal zijn er 2025 waarnemingen als volgt verdeeld: planten (1203), mossen (0), zwammen (86), amfibieën (8), vissen (6), zoogdieren (35) en tot slot de nog de invertebraten (687).

Oranje luzernevlinder - Foto: Marnix Lefranc

Volgende vlindersoorten werden waargenomen: **atalanta** (DJ, JP, JVDV, KDKM, ML, MW, PB, SB en TVB), **bont zandoogje** (DJ, ML, MW, PB, RH, TV, TVB en WM), **boomblauwtje** (PB), **bruin zandoogje** (DJ, GB, ML, MW, PB, TVB en WM), **citroenvlinder** (JP, MW en TVB), **dagpauwoog** (DJ, KDKM, MW, PB en TVB), **distelvlinder** (ML, MW), **gehakelde aurelia** (BM, lvdA, JP, ML, MW, PB, SB, TV, WM en WDR), **groot dikkopje** (ML, WM), **groot koolwitje** (JP, KDKM), **hooibeestje** (PB), **icarusblauwtje** (GB, ML, PB, TVB en WM), **klein gaderd witje** (ML, MW en PB), **klein koolwitje** (PB, RH, TV en TVB), **kleine vos** (JP, MW en WM), **kleine vuurvlin-der** (R&B), **landkaartje** (DJ, ML, PB, TVB en WM) en **oranje luzernevlinder** (PB) en **oranje zandoogje** (ML, PB, TVB en WM).

Bij de libellen werden er ook heel wat

waarnemingen gedaan: **azuurwaterjuffer** (ML, PB en WM), **blauwe glazenmaker** (ML), **bloedrode heidelibel** (AVL, PB, ML), **bruine koren- bout** (PB), **bruine winterjuffer** (PB en WM), **bruinrode heidelibel** (PB, WM, JP en ML), **gewone oeverlibel** (ML, PB en WM), **grote keizerlibel** (ML, RH en WM), **houtpantserjuffer** (PB), **lantaarntje** (JP, ML, PB en RH), **paardenbijter** (PB), **platbuik** (WM), **viervlek** (WM) en **zwerfende pantserjuffer** (WM).

De sprinkhanensoorten die werden waargenomen: **boomsprinkhaan** (MW), **bramensprinkhaan** (PB), **bruine sprinkhaan** (PB, ML), **grote groene sabelsprinkhaan** (DJ, GB, JP, PB, PWG-AZ, R&B en VDS), **krasser** (ML, PB en TV), **ratelaar** (PB), **sikkel- sprinkhaan** (PB), **struik- sprinkhaan** (PB en SV), **zuidelijk spitskopje** (PB) en **zuidelijke boomsprinkhaan** (MW).

Voor de nachtvlinders waren er 261 waarnemingen. Het leeuwendeel van de waarnemingen werd gedaan door Leo Janssen (LJ) en Joachim Pintens (JP). Enkele blikvangers: **brede w-uil** (JP), **bruine groenuil** (LJ), **dubbelpijluil** (LJ), **sporkehout- spanner** (LJ), **olijfkleurige boeg- sprietmot** (LJ), **klein peenplattijfje** (JP), **zwarte rietprachtmot** (JP) en **groene korstmosuil** (JP).

Hubert De Meulder heeft weer verdienstelijk werk gedaan met de zwammen. Enkele opmerkelijke soorten die door Hubert werden waargenomen: **rondsporige stinkkorstzwam**, **brandne- telpuntkogeltje**, **blozend franjekelkje**, **rietfranje- kelkje**, **knotsrouwknotsje**, **viltige mollisia**, **gezellig draadwatje**, **kromsporig wasbekertje**, **kruidenkrater- tje**, **purperrood inktpuntje**, **wilgenroosjesuitbreekkom-**

metje, **tengere boorwortelzwam**, **foprouwschoteltje**, **platte kus- sentjeszwam**, **priemharig korstje**, **opaalwaskorstje dwergmolissia** en **vleeskleurig sapbekertje**.

Met dank aan alle waarnemers:

Alain Pieters (AP), André Van Langenhove (AVL), Annelies Jacobs, Bert Mertens (BM), Danny Jonckheere (DJ), De Witte Jurgen (JDW), Erik Molenaar (EM), Erika Loonen (EL), Gie Luyts (GL), Guy Borremans (GB), Hubert De Meulder (HDM), Indra Jacobs (IJ), Isabelle Van der Auwera (lvdA), JR van Dijk (JRVD), Jef Hendrix (JH), Jelle Ronsmans (JR), Joachim Pintens (JP), Johan Claessens (JC), Johannes Jansen (JH), John Van de Voorde (JVDV), Kathleen Leemans (KL), Koen Maes (KM), Kris De Keersmaecker (KDKM), Leo Janssen (LJ), Luk Smets (LS), Marnix Lefranc (ML), Mathias D'haen (MD), Mia Willekens (MW), Peter Bastiaensen (PB), Peter Ceulemans (PC), Pieter Vervloet (PV), Plantenwerkgroep Antwerpen Zuid (PWG-AZ), R&B Fouquet (R&B), Reinhardt Strubbe (RS), Renaat Meesters (RM), Rens Hendrickx (RH), Robin Vermeylen (RM), Ronny Deckers (RD), Sebastien Leys (SL), Sien Van Looveren (SV), Stijn Baeten (SB), Theo Garvoet (TG), Thomas Gyselinck (TG), Tim Vochten (TV), Toon Verbruggen (TVB), Veerle De Saedeleer (VDS), Walter Van Spaendonck (WVS), Wietse De Vogelaer (WDV), Wim Mertens (WM), Wim Veraghtert (WVA), en Wout De Rouck (WDR).

Grote groene sabelsprinkhaan - Foto: Peter Bastiaensen

De Groote Vergrijzing

Joris Van Reusel

Oorlog! Grote oorlog! Dat moet er maar eens van komen, roep ik boos tegen mezelf nadat mijn zoon M. mij op de avond van zijn eerste schooldag kwam vertellen waar ze binnenkort met hun klasuitstap naar toe gaan. Te midden van alle eerste wereldoorlogherdenkingen trekken de zesdejaars naar een Ardense burcht om er te leren over de middeleeuwse kruistochten, ridders en foltertuigen. Die duizenden kinderen kunnen immers niet met zijn allen te samen onder de leperse Menenpoort gaan staan, dus enige variatie op het thema is welkom en op zich geen reden tot boosheid. Maar toen volgde het programma: we gaan er naar een roofvogelshow kijken, klonk het helemaal niet enthousiast.

Dat gebrek aan enthousiasme is vrees ik wat atypisch voor een kerel van zijn leeftijd die een roofvogelshow wordt aangeboden. Heel wat kinderen zullen zeker uitkijken naar de "witte potteruil, de "grote Afrikaanse gier", de "supersonische valk" en de "Chinese woestijnbuizerd". En dat kan je hen niet verwijten als het hen door de Groote mensen, zijnde schoolmeesters en onderwijsdirecties wordt voorgeschoteld. Die pikken dan weer in op kant en klare 'educatieve' arrangementen die op grote schaal gepromoot worden, en waarvan bezoeken aan roofvogel-

shows en valkeniers meer en meer steevast deel uit maken. De in wol en leder geklede heren goochelen en toveren er voor een vrolijk publiek met uiterst zeldzame, bij wet beschermde en met uitsterven bedreigde vogelsoorten als kerkuilen, sakervalken, oehoe's en kleine torenvalken, afgericht als poedels. De indrukwekkende show wordt schaamteloos meermaals per dag opgevoerd, waarna de vogels in kooitjes mogen bekomen van de stress. Deze praktijken komen niet enkel voor in de Ardennen maar ook in de Kempen, in pretparken en zelfs in de Antwerpse Zoo. Het is onbegrijpelijk hoe deze uit de tijdse voorstellingen anno 2014 nog gedoogd worden, hoe dieren worden uitgebuit en misbruikt. En vooral hoe weinig men in het onderwijs stilstaat bij de impact er van op kinderen: het beeld van een roofvogel als een kunstjesmakend dier, streng gecontroleerd door dominante mensen wordt op hun jonge netvliezen geplakt met veel wow's en ooh's. Ga dat maar eens recht trekken, als leraar bio-

logie, JNM-monitor of Natuurpunt-natuurgids!

Daarom mag de oorlog verklaard worden aan alle roofvogelmisbruikers, in shows en tv-programma's, in kwekerijen, marktkramen en handeltjes maar ook in huis- en tienerkamers! Daarom lanceerde Vogelbescherming Vlaanderen onlangs de Groote actie 'een kerkuil is geen huisdier' (1) die u absoluut moet steunen. Daarom veroordeelde een Gentse rechtbank deze zomer eindelijk een internationaal netwerk van vogelhandelaars tot fikse straffen. Daarom kunnen kinderen beter klassikaal een VOC bezoeken waar misbruikte oehoe's en buizerds worden opgevangen (zoals we in juli deden). Daarom kunnen scholen beter een peterschap opnemen van een roofvogelbeschermingsproject (zoals gieren of slechtvalken). Daarom moeten we ook als natuurbeschermingsorganisatie nog meer inspanningen doen om dat jonge volkje ook geboeid te krijgen met een biddende torenvalk boven de berm van E17, een trekkende buizerd of een in het nabije bos roepende bosuil.

Tijdens de voorbije ARDEA-activiteiten daagden gelukkig enkele erg door de natuur en vogels geboeide kinderen op. Tekenen, vogels ringen, een opvangcentrum bezoeken, een tocht in de schemering op zoek naar nachtzwaluwen, bieden kinderen een soort wow-ervaring die best kan

VER Action One) op de Scheldedijk. Met ons telescopisch schietgerief mikken we dan op meeuwen, bonte en andere strandlopers die in deze tijd van het jaar volledig vergrijsd in grote getale doortrekken. Die vergrijzing is een uiterst gefineerde camouflagetechniek: de 'countershading'. De witte onderzijde zorgt voor een 'tegenscha-

concurreren met de circusshows. Hopelijk sleuren jonge ouders en leerkrachten hun spruitjes ook eens mee naar een trektelling, een wervogeltelling of een voegeexcursie (bijvoorbeeld naar het altijd boeiende Wintam, met de boot!). En we hopen natuurlijk tijdens de Slothappening van de Ledenwervingscampagne op 28/9 ook wat jeugdig volk te kunnen charmeren met ons fonkelnieuwe A.O.A.O – Game (ARDEA OBSER-

duw' als het licht reflecteert op het water of het zand, zodat de vogels zowel onder- als bovenaan grijs zijn en als één heel egale neutrale figuur verdwijnen in de achtergrond. Dát natuurlijk vogelvernuft hebben oorlogsingenieurs onderzocht en toegepast bij de camouflage van vliegtuigen, bommen en schepen. De jaarlijkse Groote Vergrijzing bij o.a. rosse grutto's, krombekken, kanoe-

ten en andere kemphanen is dus een fascinerend maar voor beginnende vogelkijkers wel wat vervelend fenomeen (zo leerden we op onze Steltloperstocht). De andere vergrijzing, die waar ik zelf mee te maken heb als ik in de spiegel kijk, is voor ARDEA maar ook voor Natuurpunt een problematisch fenomeen waartegen alleen een injectie met jong bloed opgewassen kan zijn. Zoniet verdwijnen we zelf geheel in de achtergrond en is de strijd voor natuur- en vogelbescherming straks nog enkel een reeds bij voorbaat verloren virtual game.

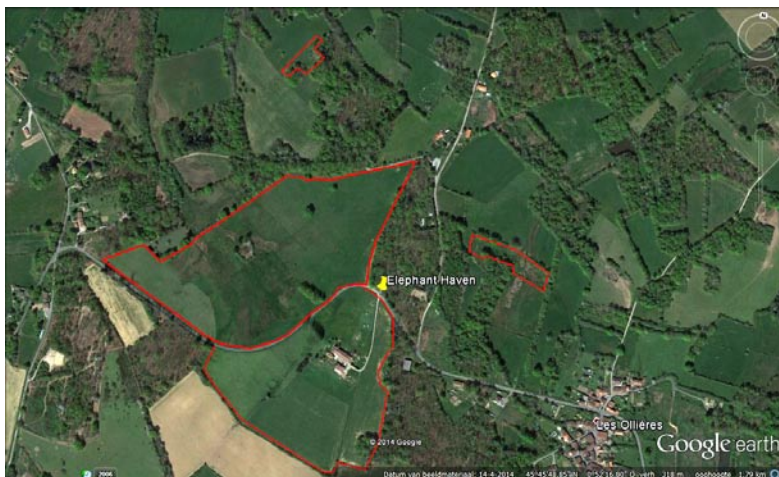
Kom dus met de (klein-)kinderen naar de dagelijkse vogelshow in je eigen straat, je nabije buurtpark of één van de ARDEA-activiteiten die je elders in de kalender of op de ARDEA-blog vindt. Tot dan!

ardea@hobokensepolder.be
(1): zie de campagne op Vogelbescherming.be

Elephant Haven

Zoals jullie weten, werken wij al een hele tijd aan een groot en edel project, (artikel Polder.blad april 2014) namelijk het opstarten van een bejaardentehuis voor olifanten. Het is nu zover: onze droom krijgt vorm en wordt eindelijk werkelijkheid. We gaan ervoor! Het domein van 24,5 hectare is gelegen in Haute Vienne, Frankrijk (Oradour Sur Vayres) Er is een meertje op het domein, licht hellend en gelegen in Parc Naturel Régional Périgord. Er zijn 2 percelen waar verschillende bomen opstaan die verder

op het domein aangeplant zullen worden en die voor voedsel voor de olifanten zullen dienen. (zie omliggende delen op foto). Half september nemen we met z'n tweetjes negen maanden tijds-krediet en installeren we ons al ter plekke, om met de plaatselijke

autoriteiten alles op administratief vlak in orde te brengen. Daarna zal er begonnen worden met de bouw van de stal en omheining om zo eind 2015, begin 2016 de eerste olifanten te kunnen ontvangen.

Iedereen kan de verdere ontwikkelingen op de voet volgen op <http://www.elephanthaven.org/> en we hopen dat jullie op bezoek komen in Frankrijk. Natuurlijk kunnen jullie ons altijd blijven steunen met een donatie op rekening nr. BE42 5230 8055 6454. Alvast hartelijk dank en tot in Frankrijk.

Tony en Sofie,
Boekenberglei 282, 2100 Deurne

De blauwe reiger ... terug in opmars ?

Luc Van Schoor – Vogelwerkgroep ARDEA

*Reiger, staart en staat
Langs kant en gracht, stijf en stoer:
een tinnen soldaat.*

In een sloot langs de weg staat een blauwe reiger. Roerloos. Zijn buik raakt bijna het water.

Wie kent er dit vertrouwd beeld niet van een blauwe reiger langs een plas, moeras of gracht in Zeeland, de kustpolders of dichterbij langs de fortgrachten of in de Hobokense Polder ?

Ze zijn niet meer weg te denken uit onze landschappen. Deze statige verschijning is in onze regio tevens een jaarlijkse broedvogel. Het was dan ook voor de hand liggend dat we deze opvallende waadvogel in 2013 als symbool kozen voor onze nieuwe regionale vogelwerkgroep.

ARDEA is niet voor niets de genusnaam voor blauwe reiger.

Maar wie "A" zegt van ARDEA moet ook "B" zeggen van Blauwe reiger. Daarom staan we even stil bij het wel en wee van deze reiger in de Antwerpse regio in relatie tot zijn voorkomen in Vlaanderen.

Het prille "?" begin

Het is onduidelijk wanneer de blauwe reiger zich in Vlaanderen als broedvogel vestigde. Wellicht reeds in de late Middeleeuwen, zoals sommige illustraties en schilderijen aantonen. Feit is dat het oorspronkelijk een schaarse broedvogel was. Dieren die men vroeger als concurrenten beschouwde van menselijke activiteiten zoals landbouw, jacht en visvangst, werden bestreden en zelfs uitgeroeid als het kon. Reigers – en zeker aalscholvers – stonden bekend als uitgesproken viseters en werden als dusdanig geweerd en vervolgd. Het bejagen en het kappen van broedbomen was een courant gegeven, waardoor deze soorten in die periode eerder schaars voorkwamen. Veel blauwe reigers kwamen in die tijd ook "opgezet" achter de vitrines van menige vogelcollectie terecht. Pas in het begin van de 19de eeuw is er sprake van enkele "reigerieën" in de Vlaamse poldergebieden. In de eerste helft van vorige eeuw waren bijna alle reigerkolonies in de

kustpolders gesitueerd en slechts 3 kolonies elders in de Vlaamse poldergebieden. De bekendste was ongetwijfeld die van het Reigersbos te Berendrecht.

Mijn eerste serieuze kennismaking met de blauwe reiger dateert van medio jaren 60. Toen nam ik als beginnende vogelaar met de toenmalige Wielewaalafdeling

Antwerpen Centrum regelmatig deel aan de jaarlijkse tochten naar het Reigersbos in Berendrecht, die stevast doorgingen op 2de Paasdag. De onvergetelijke indrukken tijdens die eerste bezoeken aan de reigerkolonie staan voor altijd in mijn geheugen gegrift

Het Reigersbos herbergde vroeger, ondanks zijn beperkte oppervlakte (4,3 ha) één van de belangrijkste reigerkolonies van België. De eerste reigers landden in 1906 in het eikenbos van het 17e eeuwse kasteel van Berendrecht, woonplaats van de thans 91-jarige graaf Daniël Le Grelle, natuurbeschermers van het eerste uur. In 1950 telde deze kolonie een maximum van 355 nesten. Vanaf de jaren 60 ging het broedbestand bergaf door de havenuitbreiding en de daarbij gepaarde aantasting van geschikte foerageergebieden. Veel reigers trokken toen elders naartoe, waardoor de kolonie van het Reigersbos steeds verder inkrimpte.

Samen in een "Reigerie"

De blauwe reiger is één van de eerste vogels die vanuit zijn winterverblijf naar de broedplaats terugkeert. Op 19/1/2013 werden in het Schoonselhof rond de kasteelvijver niet minder dan 54 adulte vogels nabij de broedplaats waargenomen (Wout Vande Sompele). Het eerste dat bij de reigers opvalt,

Foto: Luc Van Schoor

is dat zij leven in kolonies. Waar ze neerstrijken, bezetten ze boom na boom en bouwen er hun nesten op, soms meerdere per boom. Zo'n kolonie noemde men vroeger een "Reigerie".

In het vroege voorjaar keren de vogels terug naar hun broedkolonie en de mannetjes die eerst aankomen kiezen de grootste nesten. Ook bij deze vogels geldt het spreekwoord "wie eerst komt, eerst maalt". De laatkomers, die soms pas in mei toekomen, moeten genoegen nemen met een kleiner nest of zelf maar een nieuw bouwen.

De kolonies situeren zich meestal in de nabijheid van visrijke wateren. In de kolonie worden nesten vrijwel altijd in hoge bomen gemaakt, meestal oudere en stevige exemplaren zoals eiken en beuken, maar ook in den- en populieren (zie Schoonselhof), of zelfs schietwilgen.

In onze tamelijk dichtbewoonde streken is het samen broeden op een veilige hoogte een goed middel om te ontkomen aan mogelijke predators. Zoals elders in Europa worden in Vlaanderen een aantal gemengde kolonies van blauwe reigers en aalscholvers vastgesteld. In onze regio is de vestiging van het Schoonselhof een homogene blauwe reigerkolonie. Toch komt het wel eens voor dat men meer afzonderlijke vestigingen van enkele koppels of zelfs solitaire

paren aantreft. Dat gebeurt vooral wanneer, om één of andere reden, een kolonie uit haar vroegere vestiging verdreven werd

Een levendig broedseizoen

De blauwe reiger is één van de broedvogels die als eerste in het voorjaar begint te broeden. Het broedseizoen van de reiger duurt normaal van februari tot in juli. Bij hun terugkomst eind januari/begin februari betrekken de reigers doorgaans de oude nesten mits de nodige herstellingen uit te voeren. Er wordt wel eens gekrakeeld of zelfs gevochten om één of ander nest, maar echte slachtoffers vallen er zelden of nooit. De grote platte nesten zijn gebouwd van takken, twijgjes, gras en veren. Soms komt er zelfs prikkeldraad aan te pas om de boel te verstevigen.

Foto: Luc Van Schoor

In het algemeen worden één à twee weken na de paarvorming de eerste eieren gelegd. Bij de meeste paren gebeurt dit vanaf half maart. De reigers die reeds vanaf half februari broeden, zijn meestal stadsreigers waarvoor het voedselaanbod en de temperatuur iets gunstiger liggen dan bij hun soortgenoten op het platteland. Tijdens onze broedvogeltellingen in het Schoonselhof, medio april, vonden we in de reigerkolonie 10-tallen eierschelpen onder de broedbomen.

Het wijfje legt, meestal met tussenpozen van 2 dagen, 3 tot 4 blauw-groene eieren ter grootte van een kippenei, die zowel door mama als

papa reiger worden uitgebroed gedurende 26 à 28 dagen.

Het broeden vindt plaats vanaf het moment dat het eerste ei gelegd is. Bij een nest met 4 eieren is het eerste jong dus 6 dagen ouder dan het laatste jong. Het laatste jong kruipt na ongeveer 1 maand uit het ei, maar de laatst geboren babies overleven dikwijls niet. Gewoonlijk blijven er een 3-tal jongen in leven. Alleen bij voldoende voedselaanbod zullen de jongsten uiteindelijk ook overleven.

Na enkele weken is het verschil in grootte in een voedselrijke periode dan ook opgegeven (Blok & Dybbro, 1980). Vanvessen en Draulans (1986) vonden bij hun meerjarig onderzoek (van 1981 tot 1984) in 13 reigerkolonies in Vlaanderen een gemiddeld aantal grote jongen

(ouder dan 4 weken) van 2,8 per nest.

Het verschil in het gemiddelde tussen de verschillende kolonies liep wel uiteen van 1,7 tot 3,7. Zij stellen dat er tussen de kolonies geen verschil is in het aantal uitgekomen eieren per nest, maar dat er wel een significant verschil is in sterftcijfer van kuikens en dus ook in het broedsucces (= aan het aantal vliegvlugge jongen).

Die jongen blijven nog zo'n 50 dagen op het nest.

Bij stormmachtig weer vallen soms juveniele vogels die al in de veren zitten, uit het nest. Deze jongen zijn ten dode opgeschreven, want de oude vogels komen ze niet op de grond voederen.

In een reigerkolonie met jongen is het vaak een leven van jewelste. Hun aanwezigheid kan vrijwel geen bezoeker ontgaan. Vanop een afstand klinkt het dan alsof er een troep apen wonen.

Met het af- en aanvliegen van de ouders, het geschreeuw van de hongerige jongen, de groen-blauwe eierschalen op de grond en de sterk naar vis ruikende mest onder de bomen, zijn de blauwe reigers nadruk-

kelijk present in een broedkolonie. De in een reigerkolonie geboren jongen komen tijdens hun derde levensjaar als volwassen vogel terug naar hun geboortegrond.

Het reigermenu

De blauwe reiger heeft dagelijks zo'n 300 à 500 gram voedsel nodig. Hij houdt er een zeer afwisselend menu op na: 1/3 bestaat uit vis, maar hij lust ook kleine zoogdieren, kikkers, salamanders, insecten en zelfs vogels. Men vond zelfs ooit een dode eekhoorn in een reigersnest.

Hij is wel een slokop, want hij slikt zijn prooi geheel door. Ooit zag ik, tijdens een busexcursie met de toenmalige Wielewaal in Zeeland, een blauwe reiger minutenlang worstelen met een overmaatse pladijs. Hoe hij de platvis na veel gezwoeg uiteindelijk door zijn smalle keel kreeg, is me nog altijd een raadsel. Op het nest gekomen braakt de blauwe reiger het voedsel uit en de jongen nemen het op. De onverteerbare resten zoals pelzen van knaagdieren en beenderen, worden later in een bal uitgebraakt. Zo liggen er soms heel wat braakballen onder bomen, waar reigers nestelen.

In de toenmalige Antwerpse Scheldepolders vonden de reigers voedsel zoals vis, muizen en kikkers in overvloed. Maar anno 2014 is dat niet meer zo. De afstand van de broedkolonie tot geschikte foerageerplaatsen kan soms tot 50 km oplopen, wat tot energieverlies leidt.

Veel blauwe reigers lieten daarom gedurende de laatste decennia het Reigerbos links liggen en trokken verder naar gebieden langs de Schelde, Linkeroever en Zeeland waar er meer voedsel beschikbaar was. Zo belandde een deel van deze reigers ook in het Schoonselhof.

De enkele plassen die er nog resten in het havengebied rond Berendrecht worden door de reigers in een minimum van tijd leeggevestigd. Hetzelfde fenomeen doet zich ook al eens voor in het Broekskot, de grootste plas van de Hobokense Polder. Maar hier werd de blauwe reiger soms de loef afgestoken door zijn familiegenoot, de grote zilverreiger, die er een veelvoud van kleine snoeken verorberde.

Veel reigers hebben een meer

urbane omgeving gekozen. Hun favoriete manier van foerageren is het leegvissen van particuliere vijvertjes in de achtertuinen van steden en dorpen, meestal tot ergernis van de eigenaars. Goudvissen blijken daarbij een opvallende prooi te zijn. Het spannen van draad rond privévijvers is zeker niet afdoend want de blauwe reiger is uiterst inventief in het vermijden van dergelijke obstakels.

Dat blauwe reigers niet alleen twisten om een uitverkoren nest kon ik tijdens de winter van 1982-1983 zelf vaststellen. Mijn toenmalige gebuur in Graauw (Zeeuws-Vlaanderen), een beroepsgarnalenvisser op de Westerschelde, had op een koude morgen in de bevroren sloot achter zijn weekend-dijkhuisje visafval voor de vogels achtergelaten. Dat was twee blauwe reigers, die wat verder verstijfd van de kou het schouwspel gadesloegen, niet ontgaan. Het resultaat was een gevecht in regel waarbij, hoog tegen elkaar opvliegend, de pluimen in het rond vlogen. De volgende dagen werd de meegebrachte visafval wijselijk op twee plaatsen gedeponneerd, tot genoegen en rust voor beide reigers.

Sommige reigers in Nederland zijn echte specialisten geworden met een specifieke voorkeur voor bepaald mensenvoedsel. In Amsterdam is het al jarenlang helemaal gortig geworden: daar scharrelen ze hun kostje bij elkaar door bij toeristen te bedelen om restanten van kroketten uit het vuistje.

Er zijn daar zelfs goedmenende lieden die ze in parken voederen met rauwe kippenpootjes.

Maar keren we even terug naar de reigers in een natuurlijker omgeving. Onderzoekingen bij Europese reigersoorten hebben aan het licht gebracht dat er een verband bestaat tussen de lichaamsbouw en de levenswijze van individuen. Bij reigers die in diep water vissen zijn de poten langer dan de hals, en degenen die in ondiep water hun voedsel zoeken, hebben kortere poten en een langere hals.

Leven en overleven

Sommige van onze blauwe reigers zijn standvogels, de vogels van

Noord-West Europa verlaten hun broedplaatsen en trekken naar streken met een milder klimaat (Zuid-Europa en Noord-Afrika).

In Nederland en België trekt de blauwe reiger door van half juli tot diep in de winter en in het voorjaar van begin maart tot in mei.

Vanop de trektelpost Hobokense Polder zien we tijdens de trekperiodes een duidelijk verschil in vlieggedrag: solitaire plaatselijke reigers vliegen vrijwel steeds laag heen en weer over de Schelde naar en van de foerageergebieden in het Waasland. Echte doortrekkers vliegen meestal in kleine groepjes van 2 tot een tiental of meer expl. hoog over, de loop van de Schelde volgend.

Een niet onaanzienlijk deel (min.20%) van onze reigers overwinteren hier. We kunnen ze bestempelen als zwervers die de meest voedselrijke plekken opzoeken. Bij matige winterkoude is er geen probleem voor de foeragerende reigers, daarentegen eisen langere vorstperiodes wél hun tol.

Blauwe reigers zijn immers erg gevoelig voor harde winters. In de regel zorgen strenge winters voor een duidelijke daling in de broedvogelpopulatie van de reigers in het daarop volgende broedseizoen, doordat veel vogels de winter niet overleven. De beruchte winter 1962-1963 bijvoorbeeld, veroorzaakte een sterke daling van de populatie in Noord-West Europa; in Nederland zelfs met 45%. Die koude en bovendien lang aanhoudende winter resulteerde zowel in hoge wintersterfte onder de adulten, als later ook onder de juvenielen op het nest.

Blauwe reigers hadden daardoor over de hele linie te maken met aanzienlijke verliezen.

Uit het Vlaamse reigeronderzoek (Ulenaars & Van Vessem 1996) komt de negatieve invloed van strenge winters naar voor. In Vlaanderen wordt 80% van de populatiegrootte bepaald door de strengheid van de

Broedvogeltelling Blauwe reigerkolonie Schoonselhof 12 april 2014

Foto: Jan Rose

vorige winters (*). De overige 20%, waaronder veel onvolwassen vogels, overwintert in meer gematigde zuidelijke gebieden. Recenter kostte de koude inval van februari 2012 wellicht aan menige reiger het leven. Een dergelijke koude-inval heeft rechtstreeks impact op broedende blauwe reigers; zeker in zachte winters zoeken ze reeds vanaf januari de broedplaatsen op. Dat zal vermoedelijk in de zachte januarimaand van 2012 niet anders geweest zijn. Waarschijnlijk resulteerde dit ook in het kleinere aantal broedparen in de kolonie van het Schoonselhof. Feit is dat deze kolonie duidelijk aangroeide na de zachte winter van 2013-2014. (zie verder)

Magere en vette jaren

De populatiegrootte van onze blauwe reigers wordt niet alleen bepaald door de aard van de winters maar eveneens door aantasting van de habitat. Het is duidelijk dat de inkrimping of zelf tenietgaan van geschikte foerageergebieden een negatieve invloed heeft op het aantal broedkoppels.

Een mooi voorbeeld hiervan zien we bij de bekende kolonie van het Reigerbos.

Door de verdwijning van voedselrijk poldergebied tengevolge van de ingrijpende havenuitbreiding, daalde het aantal nesten van 353 in 1950 naar 50 nesten in 1986. Los daarvan steeg in de jaren '70 van vorige eeuw het broedbestand elders in Vlaanderen aanzienlijk, wat ook gepaard ging met een uitbreiding van

het broedareaal. Daarbij ontstonden er talrijke broedkolonies dieper in het binnenland, vooral in de Kempen. In de jaren '80 waren er ca. 1500 reigerkoppels in Vlaanderen. Onder invloed van de reeks zachte winters sinds 1997-1998 bleef de blauwe reiger het erg goed doen in Vlaanderen. Voor de periode 2000-2002 werd de populatie blauwe reigers in Vlaanderen geschat op 2056-2315 broedparen. (*)

In de jaren 2003-2005 liepen de aantallen nog verder op tot respectievelijk 2400, 2050 en 2450 paren. Daarmee bereikte de soort de hoogste aantallen sinds het begin van de jaren 1970. In 2007 telde men nog 2416 broedparen (Vermeersch en Anselyn 2009).

Nadien is de populatie neergeklapt. De afgelopen jaren liepen de aantallen gestaag terug. Sinds 2008 bedroeg de achteruitgang in Vlaanderen 30% (tot 1690 broedkoppels) en in sommige Hollandse kolonies zelfs tot 44%.

Ongetwijfeld hebben de wat koudere winters van de afgelopen jaren en het extreem koude voorjaar van 2013 hun tol geëist. De eerste berichten voor 2014 wijzen echter op een mooi herstel van de blauwe reigerpopulatie, getuige ook de gevoelige toename van het aantal broedkoppels in het Schoonselhof. In de Hollandse polders stelde men in sommige kolonies een quasi verdubbeling van het aantal nesten vast.

Zowel wat aantallen als verspreiding betreft, doet de blauwe reiger het

dus momenteel beter dan ooit.

De reigers van het Schoonselhof

Het Schoonselhof was oorspronkelijk een 16e eeuwse "Hof van plaizantie" in het toen nog landelijke Wilrijk. Het voormalig kasteeldomein werd 100 jaar geleden omgevormd tot parkbegraafplaats van de stad Antwerpen. Het concept van de huidige aanleg gaat terug op een ontwerp uit 1911 van de Brusselse landschapsarchitect Jules Janiet en de Antwerpse ingenieur-architect Marcel Schmitz die de Franse-en Engelse plantsoenen aanpasten voor de nieuwe functies. Ze lieten het bos tussen de kasteelvijver en de Krijgsbaan ongemoeid, waardoor het langzaam maar zeker verwilderde.

Dit gemend loofbos, waardoor de Hollebeek vloeit, is erg rustig. Er zijn geen paden en er wordt weinig of niet ingegrepen in de ontwikkeling van het bos. Hier in dit nauwelijks betreden parkdeel bevindt zich de kolonie van de blauwe reigers. Oorspronkelijk was deze kolonie veel groter. In 1983 wel 161 paren. In die jaren was het dan ook de grootste kolonie van de provincie Antwerpen, groter dan de overbekende kolonie van het Reigersbos in Berendrecht die toen 80 nesten telde. Sindsdien is het aantal broedparen sterk verminderd. Dit fenomeen deed zich in gans Vlaanderen voor. Erg grote kolonies splitsten zich op in kleine groepen. De vestiging in het Schoonselhof, met de huidige 31 broedparen, lijkt op het eerste zicht wel leefbaar en kan zich mogelijk nog licht uitbreiden tijdens de volgende jaren.

Broedvogelonderzoek

In het Schoonselhof nestelen al de reigers in en op de kruinen van grove dennen, uitgezonderd in 1 kastanjeboom. Bewoonde reiger-nesten zijn in april te herkennen aan de aanwezigheid van de volwassen

vogels op het nest of verse uitwerpselen, eierschalen en braakballen onder de nestbomen.

Tijdens de eerste **ARDEA broedvogeltelling**, in april 2013, noteerden we 23 bezette nesten in 18 bomen. Deze bomen werden toen gemerkt met verfpunten naargelang het aantal nesten per boom, 1 voor 1 nest en 2 voor 2 nesten. Op 12 april 2014 telden we met 5 deelnemers 31 bezette nesten in 25 bomen, waarvan 19 bomen met 1 nest en 6 bomen met 2 nesten.

De reden voor deze flinke toename van bijna 35% ten opzichte van 2013 is vooral te zoeken in de voorbije uitermate zachte winter waardoor de sterfte onder de reigers zeer beperkt bleef.

De nestbomen worden vanaf 2014 gemerkt met een cijfer waardoor we gedurende volgende jaren de populatie van de kolonie gerichter kunnen opvolgen. (zie foto linksonder) We hebben geen glazen bol om het aantal broedparen gedurende de volgende jaren te voorspellen. De nabije toekomst van de middelgrote reigerkolonie in het Schoonselhof ziet er wel hoopgevend uit. De voedselsituatie in de onmiddellijke omgeving is vrij goed; de kasteelvijver bevat veel vis, en muizen en kikkers zijn er ook niet zeldzaam. Tijdens de jaarlijkse vogeltrektellingen op de nabijgelegen telpost Hobokense Polder stellen we ook vast dat meer en meer reigers dagelijks meermaals de Schelde overvliegen richting foerageergebieden op Linkeroever en het Waasland. Het ziet er naar uit dat het ontstaan van nieuwe voedselrijke gebieden zoals de potpolder Kruibekke-Bazel-Rupelmonde, een gunstige invloed kan hebben op de broedpopulatie van de blauwe reigers van het Schoonselhof. ARDEA wil deze evolutie van haar boegbeeld graag op de voet volgen. (*) Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002.

NB: Wie aan de volgende broedvogeltelling(en) in het Schoonselhof wil deelnemen is welkom mits een seintje te geven aan Luc Van Schoor, GSM 0494/33 63 09 of email luc.vanschoor@scarlet.be.

Genummerde bomen - Foto: Guy Borremans

Onze Moeder Aarde: Deel 2

Eva Suls

Een plant heeft veel met het milieu te maken, hij heeft om te leven water en voedsel nodig.

Voor het water is de plant aangewezen op de regen en het klimaat van de streek waar hij groeit, het voedsel maakt hij zelf met behulp van het zonlicht.

Planten kunnen elkaars leven beïnvloeden, ze kunnen elkaar helpen of in de weg staan. Grote bomen kunnen bijvoorbeeld steun bieden aan klimplanten, maar ze kunnen het zonlicht tegenhouden zodat de bodem kaal blijft. Planten met sterke wortels kunnen met al het voedsel gaan lopen. Niet alleen de andere planten zullen het leven van een plant beïnvloeden, ook dieren spelen een belangrijke rol. Sommige kunnen de plant zo toetakelen dat ze niet kan overleven.

Maar het is ook best mogelijk dat er dieren nodig zijn om de plant te laten overleven, bijvoorbeeld door stuifmeel over te dragen en zaden te verspreiden.

Het leven van een plant wordt dus door vele zaken beïnvloed. Gaat het dus met een van die zaken mis, dan kan dit grote gevolgen hebben voor het leven op onze aarde in het algemeen. Daarom moet de plantenwereld goed beschermd worden.

Je kunt niet aan ecologie doen zonder te weten hoe de natuur werkt. Je moet weten wat lucht, het water en de bodem te betekenen hebben voor de wezens die onze planeet bevolken. Je moet de belangrijkste eigenschappen van dieren en planten kennen.

Als je dat allemaal weet, kun je op verkenning uitgaan in de ecologie. Pas dan ga je begrijpen waarom sommige plekken op onze aarde zo bijzonder zijn.

Waarom onze hele aarde, met de natuur die zij ons biedt, zo bijzonder is. En dan begrijp je ook waarom wij al het mogelijke moeten doen om die natuur zo zuiver mogelijk te houden.

Ecologie

De aarde, ons huis

Meer dan 120 jaar geleden, in 1869, gebruikte de Duitse filosoof en dierkundige Ernst Haeckel het woord ecologie voor het eerst.

Dat woord bestaat uit twee delen. Eco komt van het Oudgriekse Oikos dat huis of woonplaats betekent. Logie komt van Logos het Griekse woord voor wetenschap.

Ecologie heeft dus iets te maken met een groot huis waar alles en iedereen thuis is, een huis zo groot als de hele aarde.

In dat huis vind je heel veel dingen, levende zowel als levenloze. Al die dingen hebben hun eigen plaats en tegelijkertijd beïnvloeden ze ook elkaar. Ze hebben elkaar nodig om in evenwicht te blijven. Al die levende

en ook niet-levende elementen die een levend wezen omringen, vormen samen het milieu of de omgeving van dat wezen. Ecologen - mensen die de wetenschap ecologie beoefenen - bestuderen de vele betrekkingen van de levende wezens met elkaar en hun omgeving. Maar ecologen doen ook meer, zij zoeken naar oplossingen voor de problemen die zich in het huis aarde kunnen voordoen en dat zijn er heel wat. Vooral door de tussenkomst van de mens, die zijn wil aan de natuur wil opleggen, raakt die natuur soms uit haar evenwicht. Dan gebeuren er in ons milieu dingen die eigenlijk minder prettig zijn. Niet alleen voor de planten en de dieren, maar ook voor de mens zelf!

Ecologie een moderne wetenschap

Een voorbeeld uit de plantenwereld

Een mededeling van een van onze leden!

Kunst- en Hobbytentoonstelling

An Keersse nodigt alle Natuurpuntleden van harte uit op de Kunst- en Hobbytentoonstelling op zaterdag en zondag 11 en 12 oktober. An neemt deel met zichten van "Oud-Antwerpen". De tentoonstelling is gratis toegankelijk van 10 tot 18 u in Feestzaal 't Dorp, Kapelstraat 15 Hoboken.

Algemene info

Lidmaatschap Natuurpunt: 24 euro per jaar te storten op onze rekening. Dit bedrag omvat het lidmaatschap voor het hele gezin. Als lid van Natuurpunt Hobokense Polder ontvangt men het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelingstijdschrift Polder.blad.

Abonnementen: Natuurpuntleden kunnen zich abonneren op het natuurstudietijdschrift Natuur.focus en het ornithologisch blad Natuur.oriolus aan telkens 8,5 euro. Beide tijdschriften samen kosten 14,50 euro.

Abonnement op het tijdschrift Polder.blad van Natuurpunt Hobokense Polder: voor leden van andere afdelingen door storting van 7 euro op onze rekening.

Verzekering: ieder Natuurpuntlid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid. Daar het bestuur niet verantwoordelijk kan gesteld worden voor de gevolgen van brand, worden de rokers er uitdrukkelijk op gewezen dat zij dit doen op eigen risico.

Alle betalingen dienen te gebeuren op volgende rekening:
BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder. Op uw betalingen steeds reden van betaling en uw naam vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 40 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening BE56 2930 2120 7588 van Natuurpunt vzw, Michiel Coxiestraat 11 2800 Mechelen met vermelding "7742 Reservaatfonds Hobokense Polder".

Contactpersonen

Voorzitter: info@hobokensepolder.be
Danny Jonckheere, Cdt. Van Laethemstraat 45, 2660 Hoboken, 03/828.64.03

Conservator Hobokense Polder: conservator@hobokensepolder.be
Wim Mertens, Jan de Groofstraat 13, 2610 Wilrijk, 03/216.93.62

Redactie en lay out Polder.blad: tijdschrift@hobokensepolder.be
Ria Thys en Luk Smets, J.F.Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar, 03/289.73.66

Ledenadministratie, penningmeester en webmaster:
leden@hobokensepolder.be - webmaster@hobokensepolder.be
Luk Smets, J.F.Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar, 03/289.73.66

Geleide wandelingen: wandelingen@hobokensepolder.be
Annie Van Zwieten, Zomerdijklaan 4, 2660 Hoboken, 03/828.37.60

Propaganda:
André Driesen, Kregelstraat 124, 2660 Hoboken, 03/829.19.10

Goudklompjes:
André Van Langenhove, Zevenbergenlaan 8, 2660 Hoboken, 03/288.00.81
Gilbert Van de Velde, Van Traynellaan 28, 2660 Hoboken, 03/825.12.75

Natuurbeheer voor schoolklassen:
Roger Desmedt, Vlaamse Kunstlaan 68/3, 2020 Antwerpen, 03/ 237 97 47

Volg ons op Facebook

De **Polderwandelingen** worden verzorgd door onze natuurgidsen van Natuurpunt Hobokense Polder

Een wandeling in de Hobokense Polder aanvragen?
Hoe doe je dat?

Ieder die het wenst, ook scholen en verenigingen, kunnen een wandeling met natuurgids aanvragen bij Annie Van Zwieten. Contactgegevens: zie hoger.

Website: www.hobokensepolder.be
Raadpleeg deze website voor achtergrondinformatie, foto's en videoclips van activiteiten, de geschiedenis van de Hobokense Polder, laatste info, ...

Polder.flits: Van tijd tot tijd brengen we onze leden via e-mail op de hoogte van dringende berichten, die via ons tijdschrift niet tijdig kunnen meegedeeld worden of als herinnering. Wenst u zulke berichten te ontvangen, geef dan uw emailadres door aan flits@hobokensepolder.be

Onze afdeling heeft een **open bestuur**. De bestuursvergaderingen vinden in principe plaats op de **derde donderdag van de maand om 20 u in zaal Moretus, Berkenrodelei 34 te Hoboken**. Alle leden zijn welkom. Zie verder in het tijdschrift voor eventuele wijzigingen.

Zondag 28 september 2014

Animatie en wandelingen in de Hobokense Polder

**Doorlopend vanaf 11 u tot 17.30 u
Picknickweide, einde Scheldelei**

- **Bij een drankje of een ijsje of een stuk taart luisteren naar Indiaanse fluit en didgeridoo**
- **Gratis cupcakes maken met wintervoeding voor de tuinvogels - Leuk kinderspel**
- **Ga op verkenning in het natuurgebied en geniet van de wereld van vogels, paddenstoelen, bomen, vlinders, sprookjes, bijgeloof**
- **Ontdek de resultaten van het wekelijkse natuurbeheer**

Activiteitenkalender

Activiteiten, waar je je op voorhand moet voor inschrijven, zijn in vet gemarkeerd.

- Zo 28 sep Grote happening in de Hobokense Polder
Za 4 okt Start Herfsttrektellingen op de Scheldedijk
Za 4 okt Ardea Herfstbijeenkomst
Zo 5 okt Zwerfvuilactie Hobokense Polder
Za 11 okt Natuurbeheer in de Hobokense Polder
Zo 12 okt Inhuldiging nieuwe gebouwen Procap
Do 16 okt Bestuursvergadering in Zaal Moretus
WE 18/19 Wildwatervogeltellingen
Zo 19 okt **Daguitstap: Het Grote Netewoud**
Wo 22 okt **Paddenstoelen leren begrijpen**
Za 25 okt **10 de Heksentocht in de Polder**
Zo 2 nov Zwerfvuilactie Hobokense Polder
Wo 12 nov **Info-avond Uilenonderzoek**
Za 15 nov **Dag van de Natuur: Natuurbeheer**
WE 15/16 Wildwatervogeltellingen
Do 20 nov Bestuursvergadering in Zaal Moretus
Zo 23 nov **Zeevogelsafari**
Zo 7 dec Zwerfvuilactie Hobokense Polder
WE 13/14 Wildwatervogeltellingen
Zo 14 dec Natuurbeheer in de Hobokense Polder
Do 18 dec Bestuursvergadering in Zaal Moretus
Za 20 dec Vogels in de kunst
Zo 21 dec **Bezoek aan Fort 8 en groene omwalling**

Natuurbeheer: Onze Goudklompjes werken elke woensdag in de Polder en dit van 9 u tot ca 13 à 14 u.
Voor info: contacteer André Van Langenhove,
03/288 00 81 of Gilbert Van de Velde, 03/825 12 75
Info natuurbeheer scholen: Roger Desmedt, 03/237 97 47

Artikels voor het volgende Polder.blad - met
verschijningsdatum 1 januari 2015 - dienen bij de redac-
tie te zijn op **30 november 2014**
(zie colofon, blz. 30)

www.hobokensepolder.be